

מרחבי ילדות? פרטיות, מעקב וצמצום המרחב הפרטי של קטינים בעידן הדיגיטלי

“Children are undoubtedly the most photographed and the least listened to members of society.”
Roger A. Hart 1992.¹

א. הקדמה

בלייק רובינס בן ה-16, תלמיד Harriton High School, תבע בשנת 2010 את בית ספרו לפיצוי בגין פגיעה בפרטיות. רובינס טען שבית הספר השתמש במחשב נייד שסיפק לתלמידיו וצילם, ללא ידיעתו ובאמצעות מצלמת המחשב, מאות תמונות שלו במשך שבועיים. העניין התגלה כשעוזרת המנהל האשימה את רובינס, על סמך התמונות, כי התנהג בביתו באופן המעיד שהשתמש בסמים. התביעה נסגרה בפשרה שלפיה יפוצו רובינס ותובע נוסף בסך 610,000 דולר.² אמנם נסיבות המקרה קיצוניות למדי, אך במאמר זה אראה כי צמצום המרחב הפרטי של קטינים הוא למעשה תופעה רחבה המחייבת התייחסות. בשנת 1992 טען רוג'ר הארט (Hart), פסיכולוג וחוקר זכויות ילדים, ש"ילדים הם ללא ספק הקבוצה הכי מצולמת והכי פחות נשמעת בחברה".³ בפרפרזה על הדברים אטען

* תלמיד מחקר לתואר שלישי, מרכז צבי מיתר ללימודי משפט מתקדמים, הפקולטה למשפטים ע"ש בוכמן, אוניברסיטת תל-אביב. מרצה מן החוקן, אוניברסיטת תל-אביב והמרכז האקדמי למשפט ולעסקים. תודה לשרון ויונטה ולאילון חספר על הקריאה ועל הערות מועילות. תודה לחבריו/ות קולוקוויים הדוקטורנטים של הפקולטה למשפטים באוניברסיטת תל אביב ולפרופ' גיא מונדלק על דיון בטיטת המאמר. תודה גם לעורכי הכרך, פרופ' מיכאל בירנהק, נעם פיינסטון וסתיו כרמל, ולחבריו/ות המערכת, על הערות מצוינות. תודה למרכז צבי מיתר ללימודי משפט מתקדמים, לקרן וולף ולקרן הלאומית למדע (מענק 448/15) על מלגות שאפשרו את כתיבת המאמר.

1 Roger A. Hart, *Children's Participation: From Tokenism to Citizenship*, 4 UNICEF Innocenti Essays 1, 9 (1992), <https://bit.ly/2oGwPWj>. הארט התייחס לילדים עד גיל 13 כפי שאראה, דברים אלו נכונים כיום גם בנוגע לילדים "מבוגרים" יותר. המאמר מתייחס לכלל הילדים שמתחת לגיל 18 שהוא גיל הבגרות המשפטית לפי ס' 3 לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, התשכ"ב-1962, ס"ח 120. בהתאם ללשון החוק, אתייחס לילדים בגילים אלו כ"קטינים". לקטינים בגילאי 12-13 ומעלה אתייחס כ"מתבגרים".

2 Maryclaire ;ANITA L. ALLEN, UNPOPULAR PRIVACY: WHAT MUST WE HIDE? 175 (2011) Dale, Pa. School Settles 2 Webcam Spy Lawsuit for 610k\$, WASH. TIMES (Oct. 12 2010), <https://bit.ly/2PAJxkb>.

3 Hart, לעיל ה"ש 1.

שתופעה זו הוחמרה בעידן הדיגיטלי ושקטינים מהווים כיום את אחת הקבוצות הנעקבות ביותר מבחינה טכנולוגית על ידי אחרים – ובה בעת הם בעלי שליטה מעטה על פרטיותם.⁴ אטען שהמציאות הנוכחית מביאה לצמצום ניכר במרחב הפרטי של קטינים.

הדוגמאות רבות: הורים משתמשים באמצעים טכנולוגיים כדי לעקוב אחר ילדיהם ברשת וכדי לקבל מידע על מיקומם הגאוגרפי, תאגידים מסחריים אוספים מידע על אודות קטינים למטרות רווח ומוסדות חינוך מפעילים אמצעים טכנולוגיים למעקב אחר תלמידיהם. על כך יש להוסיף הורים שמעלים תמונות של ילדיהם ברשתות החברתיות.

על בסיס תאוריות מתחום הפסיכולוגיה ההתפתחותית אטען כי פרטיות ומרחב פרטי חשובים להתפתחות תקינה של קטינים. בהמשך אמשיג את המרחבים הרלוונטיים לחייהם של קטינים – המרחב הביתי־משפחתי, המרחב הבית־ספרי, המרחב הציבורי והמרחב הווירטואלי; אזהה את "השחקנים" המרכזיים הפועלים במרחבים ואראה כיצד הם משתמשים ברשת ובאמצעים טכנולוגיים כדי לעקוב אחר קטינים ולאסוף עליהם מידע.⁵ מתוך כך אטען שהעידן הדיגיטלי מטשטש את הגבולות בין המרחבים ומביא ליצירת קשרים ולחפיפה ביניהם באופן שמקל לעקוב אחר קטינים, לאסוף עליהם מידע, להשתמש בו ולחשוף אותו. אטען כי הדבר פוגע במידה ניכרת בפרטיותם של קטינים.

בהמשך אנתח את המצב המשפטי בישראל ואראה שהדין הישראלי אינו מתייחס לסוגיה ברמה עקרונית ומספקת.⁶ על יסוד המודל שהציע לורנס לסיג (Lessig) לגבי הסדרה של התנהגות אנושית בסביבה טכנולוגית,⁷ אטען שההתפתחות הטכנולוגית, האינטרסים הכלכליים והנורמות החברתיות בישראל – בשילוב עם הניטרליות שהמשפט נוקט בסוגיה – מביאים לצמצום המרחב הפרטי של קטינים. אטען שמדובר במצב בעייתי הן עבור הקטינים עצמם והן מבחינת ההשלכות החברתיות של המצב ואציע כיווני פעולה לשינויו.

הזכות לפרטיות של קטינים אינה מוחלטת והאיזון בינה לבין זכויות אחרות של קטינים ושל אחרים תלוי בגורמים למיניהם, לרבות גיל הקטינים ואופי המרחב. במאמר זה אין כוונתי לעסוק באיזונים אלו. ברצוני להצביע על התופעה – צמצום המרחב הפרטי של

4 צמצום המרחב הפרטי של קטינים עשוי להתרחש גם כתוצאה מקשר שלהם עם חבריהם, אולם המאמר בוחן את התופעה מתוך התייחסות לקטינים כקבוצה ואת ההשפעה של קבוצות אחרות עליה.

5 בחינת היבטים הנוגעים לחייהם ולתרבותם של קטינים אגב ניתוח המרחבים שבהם הם פועלים היא שיטת מחקר מקובלת. ראו, למשל, Gill Valentine, Public Spaces and the Culture of Cool Places – Geographies of Youth Cultures (Tracey Skelton; Childhood (2004) & Gill Valentine eds., 1998). (להלן: Cool Places).

6 התופעה מתרחשת במרבית מדינות המערב. הניתוח המשפטי יתמקד בדין הישראלי בלבד. Lawrence Lessig, Code: Version 2.0 122 (2006). על פי המודל, כל פעילות יכולה להיות מושפעת מארבעה גורמים מרכזיים: משפט, שוק, נורמות חברתיות וטכנולוגיה. יש בין הגורמים קשרי גומלין הדדיים וכל אחד מהם עשוי לעצב את התנהגותו ולהשפיע על האחרים. לניתוח

7 דומה ראו אורן ברכה "הייל פוקו במרחב הדיגיטלי: כוח, טכנולוגיה ומשפט בחברת המידע" משפט, חברה ותרבות – רשת משפטית: משפט וטכנולוגיית מידע 117 (ניבה אלקין-קורן ומיכאל בירנהק עורכים, 2011).

קטינים – אגב בחינתה ממבט על וכמכלול. בחינה נקודתית ותלוית הקשר ספציפי עשויה להחמיץ את ההקשר הרחב יותר.

ההתמקדות בקטינים נובעת מחשיבות המרחב הפרטי להתפתחותם התקינה (שעליה ארחיב בהמשך), ומהקושי הייחודי של קטינים לשלוט על פרטיותם. בגירים אינם נמצאים תחת מעקב של אחרים בביתם אלא בהסכמתם. הם אלו שמחליטים, לדוגמה, אם להתקין בביתם מצלמות או אם להשתמש במערכות ומוצרים "חכמים" האוספים עליהם מידע. הורה גם מגוע מלפגוע בפרטיות של בן או בת הזוג ללא הסכמה, הן במרחב הביתי והן במרחב הווירטואלי.⁸ כל האמור אינו נכון בנוגע לקטינים, שהשפעתם (אם בכלל) בעניינים שכאלו פחותה. נוסף על כך, קטינים מחויבים ללמוד במוסדות חינוך המפירים את פרטיותם (באמצעים כגון מצלמות מעקב) ללא אפשרות להתנגד לאמצעים אלו.⁹ כידוע, אין חוק דומה לבגירים היכולים, עקרונית, להתחשב ביחס לפרטיותם כשיקול בבחירת מקום עבודתם. הורים וגורמים אחרים עשויים לאסוף ולחשוף מידע על אודות קטינים במרחב הווירטואלי בלי לבקש את הסכמתם לכך. כן יש לזכור שקטינים נעדרים "קול" פוליטי, ובניגוד לבגירים, אין ביכולתם להשפיע על המצב המשפטי הנוגע להגנה על פרטיותם. כל האמור מחייב התמקדות בקטינים.

בחלק ב אטען שפרטיות ומרחב פרטי הם קריטיים להתפתחותם של קטינים. בחלק ג אגדיר את המרחבים הרלוונטיים לחיי קטינים ואציג את התהליכים המביאים לתופעת הצמצום של המרחב הפרטי שלהם. בחלק ד אנתח את המצב המשפטי בנוגע לתופעה זו ואת תפקידם של הגורמים הקשורים בה. בחלק ה אציג כמה כיווני פעולה להסדרת הנושא ובחלק ו אסכם.

ב. מרחב פרטי וצרכים התפתחותיים של קטינים

בשנת 1969 טען הפסיכולוג הסביבתי רוברט סומר (Sommer) שלכל אדם יש צורך במרחב אישי – אזור אינטימי בעל "גבולות בלתי־נראים" שנועד להבטיח לו מרחק מוגן ובטוח מאחרים.¹⁰ לפי מיכאל בירנהק, הצורך במרחב אישי חשוב לרווחה האישית של בני אדם. לגישתו, מרחב אישי אינו רק מרחב פיזי שבו אדם נמצא לכד אלא מרחב פרטי שבו אדם יכול להתנסות, לתהות ולגבש עמדות עצמאיות. לתפיסתו של בירנהק, מרחב זה הכרחי

8 ראו, למשל, בג"ץ 6650/04 פלונית נ' בית הדין הרבני האזורי נתניה, פ"ד סא(1) 581 (2006), שם נפסק שתמונות של אשה במצב אינטימי עם גבר, שצולמו על ידי בעלה, בביתה, תוך פגיעה בפרטיותה, פסולות לשימוש כראיות בהליך הגירושין. בתמ"ש (ראשל"צ) 34949-07-10 אלמונית נ' פלוני (פורסם בנבו, 11.11.2013) פסק בית המשפט לענייני משפחה בראשון לציון כי בעל שחדר לחיבת הרואר האלקטרוני של אשתו ועיין בתכתובתיה ללא הסכמתה הפר את פרטיותה. הבעל חויב בתשלום פיצויים בסך 27 אלף ש"ח.

9 ס' 4 לחוק לימוד חובה, התש"ט-1949, ס"ח 287, מחייב הורים לילדים מעל גיל שלוש שנים לשלוח את ילדיהם למוסד חינוך רשמי או מוכר שאינו רשמי. החובה מוטלת על הורים אך המשמעות היא חיוב הקטינים.

10 ROBERT SOMMER, PERSONAL SPACE: THE BEHAVIORAL BASIS OF DESIGN (1969)

לגיבוש הזהות והאישיות של האדם.¹¹ מרחב פרטי הנתון לשליטתו של אדם הוא מרחב המושגת רעיונית על הזכות לפרטיות, וככזה הוא נתפס כמרחב המאפשר לפרטים לממש את פרטיותם ולהביא לידי ביטוי.¹² להלן אטען שמרחב זה עשוי להיות קריטי להתפתחותם התקינה של קטינים.¹³ החלק יחולק לשניים: תחילה אתייחס לחשיבותו של מרחב פרטי בהקשר של מעקב ופיקוח אחר קטינים, ואחר כך אדון בחשיבותו של מרחב פרטי בהקשר של חשיפת מידע על אודות קטינים.

1. חשיבותו של מרחב פרטי בהקשר של מעקב ופיקוח

תקופת הילדות נחשבת למשמעותית מבחינה התפתחותית.¹⁴ אחד התהליכים המרכזיים המתרחשים בתקופת הילדות הוא גיבוש הזהות האישית של הקטין.¹⁵ הפסיכולוג ההתפתחותי ז'אן פיאז'ה (Piaget) טען שבמהלך גיל ההתבגרות אישיותו של האדם מתהווה ומתעצבת.¹⁶ אריק אריקסון (Erikson), מפתח תאוריית השלבים הפסיכו-חברתית, טען שבגיל ההתבגרות מתגבשת זהות המתבגר, לרבות זהותו המינית, ושכישלון ההליך עלול להיות הרסני לעתידו.¹⁷ הפסיכולוגיות הקליניות אסתר במברגר ואוריה תשבי טענו שגיבוש זהות היא אחת הסוגיות המרכזיות המעסיקות מתבגרים.¹⁸ תהליך הפיתוח והגיבוש של זהות אישית הוא

- 11 מיכאל בירנהק מרחב פרטי: הזכות לפרטיות בין משפט לטכנולוגיה 118-119 (2010). ראו גם NEIL RICHARDS, INTELLECTUAL PRIVACY: RETHINKING CIVIL LIBERTIES IN THE DIGITAL AGE (2015).
- 12 תפיסה זו בוטאה במאמרם של וורן וברנדייס על הזכות לפרטיות. ראו Samuel Warren & Louis Brandeis, *The Right to Privacy*, 4 HARV. L. REV. 193 (1890). בהקשר לקטינים האינטראקציה בו. Karyn D. McKinney, *Space, Body, and Mind: Parental Perceptions of Children's Privacy Needs*, 19 J. FAM. ISSUES 75, 77 (1998).
- 13 אף על פי שהדגש מושם על מתבגרים, גם ילדים צעירים מראים צורך ורצון בפרטיות. ראו ALEXANDRA RENGEL, *PRIVACY IN THE 21ST CENTURY* 28 (2013).
- 14 ראו דונלד ו' ויניקוט הילד, משפחתו וסביבתו 82 (יהודית כפרי מתרגמת, 2004).
- 15 לפי אדמס ומרשל, זהות כמבנה פסיכולוגי היא מערכת של רגולציה עצמית הפועלת להכוונת תשומת לב, לעיבוד וסינון מידע, לניהול השפעות ולבחירת התנהגויות ראויות. זהות היא גם מבנה פסיכולוגי-חברתי המשקף, בין היתר, השפעות חברתיות באמצעות חיקוי ותהליכי זיהוי עצמי. ראו Gerald R. Adams & Sheila K. Marshall, *A Developmental Social Psychology of Identity: Understanding the Person-in-Context*, 19 J. ADOLESC. 429, 433 (1996).
- 16 ז'אן פיאז'ה שש מסות על ההתפתחות הנפשית 84 (אליהו פורת מתרגם, 1992).
- 17 ראו, באופן כללי, אריק ה' אריקסון ילדות וחברה – פסיכולוגיה של האדם בתמורות הזמן (אורי רפ מתרגם, 1998). ראו גם LYNN SCHOFIELD CLARK, *THE PARENT APP – UNDERSTANDING FAMILIES IN THE DIGITAL AGE* 90-91 (2013). תקופת ההתבגרות נתפסת כ"פסק זמן" שבמסגרתו מתבגרים מתנסים בכמה זהויות פוטנציאליות כחלק מגיבוש זהותם. ראו David Buckingham, *Introducing Identity, in YOUTH, IDENTITY AND DIGITAL MEDIA* 3 (David Buckingham ed., 2008).
- 18 אסתר במברגר ואוריה תשבי "דברים שרואים משם לא רואים מכאן" – טיפול בהורים למתבגרים בראייה התייחסותית" טיפול בהורות: גישה אינטגרטיבית לטיפול בבעיות ילדים באמצעות

סוג של חקירה המתרחשת כשקטינים מתנסים בהליכים של בחירה וקבלת החלטות.¹⁹ לעתים התהליך מתאפיין בקשר מוגבל של הקטין עם הוריו ובפיתוח חיים פרטיים בנפרד ממשפחתו.²⁰ התהליך מתרחש בעיקר בגיל ההתבגרות אך נטען כי תחילתו בגילם צעירים.²¹ לשם התפתחות של הזהות ושל תפיסת ה"עצמי", קטינים, ובעיקר מתבגרים, זקוקים למרחב פרטי ולפרטיות.²² דונלד וודס ויניקוט (Winnicott), מגדולי הפסיכואנליטיקאים, טען כי אחת הדרכים לתאר מתבגרים היא לראותם כישות מבודדת, וכי שימור הבידוד האישי של מתבגרים הוא חלק מחיפושם אחר זהות.²³ לפי אלן סרוף, רוברט קופר וגאני דהארט (Sroufe, Cooper & DeHart), הצורך במרחב פרטי נובע מכך שתקופת ההתבגרות מתבטאת בהתהוות חדשה של מושג העצמי של הקטין. מאחר שתפיסת העצמי של הקטין עלולה להתערער בקלות, "בני עשרה חשים שעליהם להיזהר שלא להסגיר יותר מידי שמא תעלם התחושה החדשה של העצמי המתהווה".²⁴ הבידוד האישי והניסיון של קטינים שלא לחשוף את עצמם יתר על המידה אינם יכולים להיות מושגים ללא מרחב פרטי. כך, למשל, זהות מינית אינה יכולה להתפתח ללא מרחב שבו אפשר לתהות לגביה ולחקור אותה. מרחב פרטי אין משמעו רק בידוד והסתגרות. כפי שהראתה מיקי זר, תהליך החיפוש וכינון הזהות הוא תהליך של הצבת גבולות. הצבת הגבול בין ה"עצמי" לבין החברה והאחר, תוך בחינה מתמדת ושינוי דינמי של גבול זה, היא חלק משמעותי בפיתוח העצמי והזהות של הקטין.²⁵ זהות הקטין ומושג ה"עצמי" נבנים ומתעצבים מתוך אינטראקציה עם האחר.²⁶

הוריהם 223, 225 (אסתר כהן עורכת, 2017).

- 19 ראו KAVERI SUBRAHMANYAM & DAVID SMAHEL, DIGITAL YOUTH, THE ROLE OF MEDIA IN DEVELOPMENT 60 (2011).
- 20 JAMES YOUNISS & JACQUELINE SMOLLAR, ADOLESCENT RELATION WITH MOTHERS, FATHERS AND FRIENDS 77 (1985). על פי התפיסה המקובלת כיום, אין מדובר על התנתקות או היפרדות של מתבגרים מהוריהם אלא על מציאת איוון מחדש בין נפרדות לקשר. ראו במברגר ותשבי, לעיל ה"ש 18, בעמ' 226-227.
- 21 ראו Jacquelynne S. Eccles, *The Development of Children Ages 6 to 14*, 9 FUTURE. CHILD. 30, 30-31 (1999) וגם JANE FORTIN, CHILDREN'S RIGHTS AND THE DEVELOPING LAW 73 (2005).
- 22 להרחבה על התפתחות מושג העצמי בגיל ההתבגרות ראו אלן סרוף, רוברט קופר וגאני דהארט *התפתחות הילד – טבעה ומהלכה* 640-642 (מהדורה ג', הדר יעקובסון ונילי לנדסברגר מתרגמים, 1998). לקשר בין פרטיות לזהות ראו באופן כללי Jonathan Kahn, *Privacy as A Legal Principle of Identity Maintenance*, 33 SETON HALL. L.J. 371 (2003).
- 23 דונלד ו' ויניקוט *עצמי אמיתי, עצמי כוזב* 246-247 (עמנואל ברמן עורך, 2009). על פי ויניקוט, פיתוח היכולת של קטין להיות לכד היא קריטית לפיתוח יכולתו להיות בקשר ולנהל יחסי אובייקט תקינים עם עצמו ועם אחרים. ראו עמ' 167-177.
- 24 סרוף, קופר ודהארט, לעיל ה"ש 22, בעמ' 644.
- 25 מיקי זר *פרטיות וזהות בעידן המידע* 35-36 (עבודת גמר לתואר "מוסמך במשפטים", אוניברסיטת תל-אביב – הפקולטה למשפטים, 2014).
- 26 ראו SONIA LIVINGSTONE & JULIAN SEFTON-GREEN, THE CLASS: LIVING AND LEARNING IN THE DIGITAL AGE 7 (2016). התהליך מתחיל בגילם צעירים ואף בגיל הינקות. ראו דונלד ו' ויניקוט *טבע האדם* 19 (1988).

דברים אלו עולים מתוך התאוריה ההתפתחותית של אריקסון, שראה בכינון תחושת הזהות והאגו של מתבגר ביטוי להיותו אינדיבידואל הנפרד ונבדל מזולתו,²⁷ ומתוך טענתו שיצירת זהות אופטימלית נובעת מהתנסות בתפקידים חדשים, בדמיון ובמציאות.²⁸

פרטיות ומרחב פרטי מאפשרים לקטינים להתבודד ולהציב גבולות לפני החברה.²⁹ ללא פרטיות ומרחב פרטי שבו יחושו קטינים שיש להם מידה מסוימת של חופש לבדוק זהויות שונות, תוך בחינה ויצירה של גבולותיהם אל מול אחרים בלי לחשוש שגבולות אלו יפרצו שלא בהסכמתם – לא יוכל תהליך שכזה להתקיים. במילותיה של ג'ולי כהן (Cohen):

"Lack of privacy means reduced scope for self-making"³⁰.

פרטיות נחשבת גם ככלי מרכזי לכינון תחושת האוטונומיה של קטינים.³¹ פיתוח אוטונומיה אצל קטינים הוא ציון דרך התפתחותי חשוב.³² מתן אוטונומיה ויכולת בחירה לקטינים מאפשר להם "לאמן" את כישוריהם, לפתח את עצמאותם ואת תחושת האחריות שלהם.³³ צמצום המרחב הפרטי של קטינים באופן שיגרום להם להאמין שהם תחת מעקב תמידי עלול לפגוע בתהליכים חשובים אלה של למידה והתפתחות.

פרטיות ומרחב פרטי רלוונטיים להתפתחותם של קטינים גם במישור נוסף. לפי איתן אלעד, יכולתו של קטין בגיל צעיר להכחיש מעשה אסור שעשה מסייעת לו לבחון את גבולות האני שלו ולהגדיר את עצמו כישות נפרדת מהוריו.³⁴ מעבר לכך, קבלת הוריו את הכחשתו וראייתה כאמת מאפשרת לקטין להבין שהוריו אינם יכולים לשלוט על מחשבותיו.

- 27 פול הנרי מאסן, ג'ון ג'ינוויי קונג'ד וג'רום קאגאן התפתחות הילד ואישיותו 466 (שלומית קדם מתרגמת, 1979).
- 28 סרוף, קופר ודהארט, לעיל ה"ש 22, בעמ' 649.
- 29 המסקנה תואמת את הגישות המרכזיות לפרטיות (פרטיות כגישה ופרטיות כשליטה). ראו בירנהק, לעיל ה"ש 11, בעמ' 82-83, 89-108. הדברים מתיישבים גם עם גישתו של ארווין אלטמן בדבר פרטיות כ"ניהול גבולות". Irwin Altman, *Privacy: A Conceptual Analysis*, 7 (1976) ENV'T. & BEHAV.
- 30 Julie E. Cohen, *What Privacy is For*, 123 HARV. L. REV. 1904, 1906 (2013). כהן כתבה את הדברים באופן כללי אך קל וחומר שהם נכונים בנוגע לקטינים.
- 31 Maxine Wolfe, *Childhood and Privacy*, in בעמ' 76. וגם Irwin Altman & J. Joachim F. Wohlwill eds., CHILDREN AND THE ENVIRONMENT 175, 189 (1978).
- 32 ראו Charles C. Helwig, *The Development of Personal Autonomy throughout Cultures*, 21 COGNITIVE. DEV. 458, 458-59 (2006).
- 33 ראו באופן כללי Sue Grossman, *Offering Children Choices: Encouraging Autonomy and Learning While Minimizing Conflicts*, EARLYCHILDHOOD NEWS (2008), <https://bit.ly/1qSXTjA>. חשיבותה של אוטונומיה נובעת מהתפיסה האינדיבידואלית אך גם מתוך ההנחה שכיבוד האוטונומיה של הקטין תביא אותו לכבד את האוטונומיה של האחר. ראו AoiFe DALY, CHILDREN, AUTONOMY AND THE COURTS: BEYOND THE RIGHT TO BE HEARD 130 (2017). לפי במברגר ותשבי, תפקוד אוטונומי של מתבגרים אין משמעותו עצמאות מוחלטת מההורים אלא פעילות עצמאית בטווח היכולות של מתבגרים, תוך הסתמכות על הוריהם כמעין "בסיס בטוח". במברגר ותשבי, לעיל ה"ש 18, בעמ' 227.
- 34 איתן אלעד הפסיכולוגיה של השקר ושיטות לחשיפתו 67-68 (2005).

הבנה זו מביאה אותו להכרה שהוריו אינם כל-יכולים ושעליו לגנוז את האשליה שלעולם יימצא מישהו שיספק לו הגנה מושלמת. הכרה זו מביאה את הקטין להתחיל לדאוג לעצמו, בין היתר על ידי שמירת סודות מהוריו. לפי אלעד, שמירת סוד דורשת פיתוח מיומנות של שליטה עצמית, שליטה ברגשות ויכולת לקבוע איזה מהרגשות לחשוף.³⁵ מציאות שבה גורמים כגון הורים ומורים עוקבים תמידית אחר קטינים ומתוך כך מונעים מהם לשמור סודות, עלולה לפגוע בתהליכים התפתחותיים אלו.

כמו כן, פרטיות ומרחב פרטי מאפשרים לקטינים ובעיקר למתבגרים לתקשר עם חבריהם בצורה אינטימית ולשתף מידע על עצמם. חשיפה עצמית היא שלב התפתחותי חשוב. בגיל ההתבגרות מתחילים מתבגרים לשתף זה את זה ברגשותיהם, בתחושותיהם ובתולדות חייהם, וכתוצאה מכך לפתח מערכות יחסים אינטימיות.³⁶ באמצעות חשיפה עצמית מתבגרים יכולים לקבל את האישור החיוני לכך שתפיתם את עצמם תקפה ושאחרים רואים אותם כפי שהם רואים את עצמם.³⁷ שיח אינטימי אינו יכול להתקיים כשהמשתתפים בו מניחים שהוא מנוטר. ללא מרחב פרטי (פיזי ווירטואלי) שבו ירגישו מתבגרים שהם יכולים לשתף ולהיחשף, הם יתקשו לפתח קשרים אינטימיים עם חבריהם ולקבל את האישור החברתי שהם זקוקים לו. הסבר נוסף לצורך של מתבגרים בפרטיות ובמרחב פרטי נובע מהתאוריה של דייוויד אלקינד (Elkind) בדבר אגוצנטריות של מתבגרים.³⁸ לפי תאוריה זו, מתבגרים חשים, שלא בצדק, שהם מוקד לתשומת לב שלילית של אחרים המוגדרים כ"קהל מדומה". לפי התאוריה, מתבגרים מבקשים פרטיות כדי "לברוח" מקהל המדומה ולמצוא מקום שבו לא יהיו תחת עינו הבוחנת.³⁹

פרטיות ומרחב פרטי רלוונטיים גם לביסוס אמון בין קטינים לגורמים האחראים עליהם כגון הורים ומורים. אמון נחשב כרכיב מהותי לטיפוח שליטה עצמית והתפתחות בריאה אצל קטינים.⁴⁰ מעקב ופיקוח הדוקים עלולים לפגוע בהתפתחותם של קטינים בהקשר זה. לדוגמה, נמצא כי למצלמות מעקב יש השפעה שלילית על יכולתם של קטינים ללמוד כיצד לעמוד באמון שניתן בהם וכיצד לתת אמון באחרים.⁴¹

מעבר לכך, למתן פרטיות ומרחב פרטי לקטינים יש רלוונטיות להתפתחות השיפוט המוסרי אצל מתבגרים. לפי פיאז'ה, השיפוט המוסרי אצל מתבגרים מתפתח על בסיס

35 שם.

36 סרוף, קופר ודהארט, לעיל ה"ש 22, בעמ' 653. ראו גם, Gustavo S. Mesch & Guy Beker, *Are Norms of Disclosure of Online and Offline Personal Information Associated with the Disclosure of Personal Information Online?*, 36 HUM. COMM. RES. 570, 576 (2010).

37 סרוף, קופר ודהארט, שם, בעמ' 655.

38 David Elkind, *Egocentrism in Adolescence*, 38 CHILD. DEV. 1025 (1967).

39 סרוף, קופר ודהארט, לעיל ה"ש 22, בעמ' 620.

40 ראו OFFICE OF THE PRIVACY COMMISSIONER OF CANADA, SURVEILLANCE TECHNOLOGIES AND CHILDREN 5 (2012), <https://goo.gl/Aq8xup>.

41 ראו Tonya Ronny, *Trusting Children: How do Surveillance Technologies Alter a Childs' Experience of Trust and Responsibility?*, 7 SURVEILL. SOC. 344, 354 (2010) Benjamin Shmueli & Ayelet Blecher-Prigat, *Privacy for Children*, 42 COLUM. HUMAN RIGHTS L. REV. 759, 788-89 (2011).

שיתופי פעולה ובעיקר מתוך תפיסה של כבוד הדדי: "רגש הכבוד ההדדי מוליד צורות חדשות של רגשות ומוסר, השונים מן הציות החיצוני התחילי".⁴² לפי צ'רלס פריד (Fried), פרטיות חיונית ליצירת תנאים של כבוד הדדי ואמון בין אנשים.⁴³ אשר לקשר שבין פרטיות לכבוד נאמר בעבר שפגיעה בפרטיותו של אדם – למשל במסגרת חיפוש בכליו או בסריקת תכתובתו – אף אם היא לא מכבידה עליו בפועל, היא נתפסת כפגיעה בכבודו.⁴⁴ מציאות של מרחב פרטי מצומצם ומעקב תמידי אחר מתבגרים אינה מבוססת על שיתוף פעולה וכבוד הדדי, אלא על ניסיון לעיצוב התנהגות על בסיס ציות חיצוני. מציאות כזו עלולה אפוא לפגוע בהתפתחות השיפוט המוסרי של מתבגרים.

2. חשיבותו של מרחב פרטי בהקשר של חשיפת מידע

בעידן הדיגיטלי גם חשיפת מידע על אודות קטינים ברשת עשויה לפגוע בצרכים התפתחותיים שלהם. חשיפה כזו עשויה לקבע את הפרסונה ואת הדימוי שלהם בעיני אחרים, ובכך להקשות עליהם לכונן גבולות לשם פיתוח הזהות והאוטונומיה שלהם. סוגיה זו מתבטאת במיוחד בהקשר של הצגה עצמית.

הצגה עצמית היא יכולת חברתית חשובה המתפתחת בגילים צעירים.⁴⁵ משמעותה, התנהגות המנסה לעצב דימוי ותפיסות של אדם על עצמו – לאחרים.⁴⁶ מדובר בהתנהגות חברתית-יומית הנובעת מהצורך להשתייך חברתית ומבוססת על הבנה של מה אחרים רוצים לשמוע מאתנו.⁴⁷ כפי שטען הסוציולוג ארווינג גופמן (Goffman), כל אדם מבקש לשלוט על היחס שאחרים יגלו כלפיו באמצעות יצירת רושם מסוים עליהם ושליטה על המידע שהוא חושף (או נמנע מלחשוף) על עצמו לידיעתם.⁴⁸ כלומר, כל אדם רוצה לתת לאחרים לדעת עליו רק את מה שהוא רוצה שהם ידעו עליו, בהתאם לסוג הסיטואציה ולסוג האינטראקציה החברתית. הדברים רלוונטיים גם לקטינים. לדוגמה, מחקר שנערך בעיר אוסלו בקרב כעשרים מתבגרים חולים מצא כי למרות שימושם התדיר בפייסבוק, רובם לא

42 פיאוד'ה, לעיל ה"ש 16, בעמ' 71. ראו גם אלעד, לעיל ה"ש 34, בעמ' 80-82.

43 Charles Fried, *Privacy*, 77 YALE L.J. 475, 477 (1968).

44 ראו עומר טנא "הזכות לפרטיות בעקבות חוק יסוד כבוד האדם: מהפך מושגי, חוקתי ורגולטורי" *קריית המשפט* ח 39, 56 (2008).

45 Patricia A. Aloise-Young, *The Development of Self-Presentation: Self Presentation in 6 to 10 Year-old Children*, 11 Soc. COGNITION 201, 202 (1993).

46 ראו, באופן כללי, Roy F. Baumeister & Debra G. Hutton, *Self-Presentation Theory: Self-Construction and Audience Pleasing*, in THEORIES OF GROUP BEHAVIOR 71 (Brian Mullen & George R. Goethals eds., 1987).

47 Anke M. Scheeren et al., *Self-Presentation and the Role of Perspective Taking and Social Motivation in Autism Spectrum Disorder*, 46 J. AUTISM. DEV. DISORD. 649, 649 (2016).

48 ERVING GOFFMAN, *THE PRESENTATION OF SELF IN EVERYDAY LIFE* 3-4, 8 (1956). גופמן הגדיר את ההתנהגות כניהול רושם.

חשף את מצבם הבריאותי לכלל "חבריהם" ולמרביתם היה חשוב לשלוט על אופן הצגתם ברשת החברתית.⁴⁹

חשיפת מידע ברשת על אודות קטינים עשויה לפגוע ביכולתם לשלוט על האופן שבו ייתפסו על ידי אחרים. דמיינו הורים למתבגר המעלים תמונה שלו בגיל צעיר שבה יש לו "גשר" ליישור השיניים. חשיפת התמונה והפצתה תקבע את דמותו ואת הדימוי שלו מול חבריו בהקשר זה, באופן שיקשה עליו לעצבם כרצונו. דברים אלו מתחברים לגישתו של ג'פרי רוזן (Rosen), שלפיה בני אדם הם אנשים שלמים, והוצאתם מההקשר העצמי שלהם – רדוקציה שלהם לפרט אחד הנוגע אליהם, תוך התעלמות מהמכלול המורכב שלהם – מהווה פגיעה בשליטתם על חייהם.⁵⁰

בעידן הדיגיטלי, מידע שהורים (וגורמים אחרים) מפרסמים על קטינים ברשת "נשאר עמם" ועשוי להשפיע על עתידם בהקשרים חברתיים, תעסוקתיים ורומנטיים.⁵¹ פרטיות ומרחב פרטי משמעותם הכרה בצורך של קטינים לשלוט על הדימוי החברתי שלהם והתחשבות בגבולות (הנוכחיים והעתידיים) שהם מציבים כדי לעצב ולשמר דימוי זה.

לסיכום: קטינים זקוקים למרחב פרטי ולגבולות – מעשיים, נפשיים ווירטואליים – החוצצים בינם לבין החברה. יש מציבים שבהם צמצום המרחב הפרטי של קטינים נדרש ועשוי להיות לטובתם ולטובת אחרים;⁵² כמו כן, ודאי שעל הורים לגלות מעורבות בחיי ילדיהם הקטינים.⁵³ עם זאת, בהתחשב בצמצום הניכר במרחב הפרטי העומד לרשותם של קטינים, יש להכיר בחשיבותו של מרחב זה.

49 Maja van der Velden & Khaled El Emam, "Not all my friends need to know": A Qualitative Study of Teenage Patients, Privacy, and Social Media, 20 J. AM. MED. INFORM. ASS'N 16, 23 (2013).

50 ראו בירנהק, לעיל ה"ש 11, בעמ' 119; JEFFREY ROSEN, THE UNWANTED GAZE, THE DESTRUCTION .OF PRIVACY IN AMERICA 8-10 (2001).

51 ראו JOHN PALFREY & URS GASSER, BORN DIGITAL: HOW CHILDREN GROW UP IN A DIGITAL AGE 61 (2016).

52 הסוציולוג אמיתי עציוני טוען שהורים חייבים לעקוב אחר ילדיהם לשם שמירה על ה"סדר המוסרי", לרבות תוך שימוש באמצעים טכנולוגיים. Amitai Etzioni, A Liberal Communitarian. Conception of Privacy, 29 J. MARSHALL J. INFO. TECH. & PRIVACY L. 419, 423 (2012). אניטה אלן טוענת כי להורים עומדת הזכות והחובה לעקוב אחר ילדיהם במקרים המחייבים זאת, קרי כדי להגן עליהם מפני התנהגויות לא בטוחות במידה ניכרת (seriously unsafe behavior). ראו Anita L. Allen, The Virtuous Spy: Privacy as an Ethical Limit, 91 THE MONIST 3 (2008).

53 מחקרים רבים מצאו כי קשר חם וקרוב של הורים עם ילדיהם המתבגרים ותקשורת דו-כיוונית ביניהם, המביאים לשיתוף מידע וחשיפה חופשית מצד המתבגרים, הם הגורמים המשמעותיים להפחתת הסיכוי של מעורבות מתבגרים במקרי אלימות ברשת. מחקרים אלו מצאו גם שגישת המעקב הטכנולוגי של הורים אחרי ילדיהם המתבגרים אינה יעילה וכי הרגש צריך להיות בזיהוי הגורמים התורמים לחשיפה מרצון של מתבגרים. ראו Margret Kerr et al., A Reinterpretation Caitlin; of Parental Monitoring in Longitudinal Perspective, 20 J. RES. ADOL. 39 (2010) Elsaesser et al., Parenting in a Digital Age: A Review of Parent's Role in Preventing Bryce Clayton; Adolescent Cyberbullying, 35 AGGRESS. & VIOLENT BEHAV. 62 (2017)

ג. צמצום המרחב הפרטי של קטינים

בחלק זה אתאר את תופעת הצמצום של המרחב הפרטי של קטינים בעידן הדיגיטלי. אעשה זאת באמצעות המשגת המרחבים הרלוונטיים לחיי קטינים, הצגת דוגמאות לצמצום המרחב הפרטי שלהם במרחבים אלו וזיהוי ה"שחקנים" המרכזיים והאינטרסים שלהם. בחינת התופעה בראייה מרחבית מבוססת על פרדיגמת הגאוגרפיה החברתית-תרבותית, שלפיה בני אדם משפיעים על עיצוב המרחב שבו הם פועלים, ובה בעת המרחב והשינויים המתחוללים בו משפיעים עליהם. לפי הפרדיגמה, הבנת המרחב והתהליכים המתרחשים בו מלמדת על החברה והתרבות באותו מרחב.⁵⁴

1. מרחבי ילדות: המרחבים הרלוונטיים בחיי קטינים

קטינים פועלים כיום בארבעה מרחבים עיקריים: המרחב הביתי-משפחתי, המרחב הבית-ספרי, המרחב הציבורי והמרחב הווירטואלי. המרחבים אינם מנותקים זה מזה אך כפי שאראה, העידן הדיגיטלי מביא לחפיפת-יתר ביניהם, וזו מקשה על קטינים ליצור ולשמור על מרחב פרטי בכל אחד ממרחבים אלו. אפרט על כל אחד מהמרחבים.

(א) המרחב הביתי-משפחתי

המרחב הביתי-משפחתי כולל את המבנה הפיזי שבו קטינים מתגוררים עם משפחותיהם ואת האינטראקציה המשפחתית שמתקיימת במסגרתו. אינטראקציה זו, לרבות אופי הקשר בין הורים לילדיהם, מגדירה במובנים רבים את מהותו ואופיו של המרחב הביתי.⁵⁵ לדוגמה, אינטראקציה משפחתית שמרנית תביא להתנהלות שמרנית של המרחב הביתי על כל המשתמע מכך, במובחן מאינטראקציה ליברלית ופתוחה.

Newell et al., *Privacy in the Family*, in SOCIAL DIMENSIONS OF PRIVACY: INTERDISCIPLINARY PERSPECTIVES 104, 110-12 (Beate Roessler & Dorota Mokorosinska eds., 2015)

54 ראו אופירה גל ועופר פריאל האדם במרחב החברתי-תרבותי 9 (2011). הפרדיגמה עוסקת בסדר ובארגון חברתי בהיבט המרחבי. הפרדיגמה בוחנת באופן ביקורתי פרקטיקות מרחביות (כגון הפרדה באזורי מגורים) מתוך נקודות ממשק כגון תרבות וכלכלה. להרחבה ראו CULTURAL GEOGRAPHY: A CRITICAL DICTIONARY OF KEY CONCEPTS (David Atkinson et al. eds., 2005).

55 ראו Shelly Kreiczer-Levy, *The Informal Property Rights of Boomerang Children in the Home*, 74 Md. L. Rev. 127, 138 (2014). יש קטינים שאינם מתגוררים עם הוריהם כגון כאלו הלומדים בפנימיות ובישיבות דתיות. סביר שהאינטראקציה המשפחתית במצבים אלו שונה מזו המתקיימת במשפחות שמתגוררות יחדיו. עם זאת, גם כאן האינטראקציה המשפחתית עשויה להביא לצמצום המרחב הפרטי של קטינים, גם אם בעוצמה פחותה. לדוגמה, הורים לקטין המתגורר בפנימייה יכולים לעקוב אחריו בזמנים שהוא בבית ולחשוף ברשת מידע על אודותיו שמקורו באינטראקציה המשפחתית.

נראה שאין מחלוקת בדבר חשיבות הבית והאינטראקציה המשפחתית להתפתחות קטינים.⁵⁶ קטינים ישראלים מבלים שעות רבות בביתם ובחיק משפחותיהם.⁵⁷ הורים, אחים ואחיות נחשבים לגורמים משפיעים על התפתחות קטינים, במיוחד בגילים צעירים.⁵⁸ התפיסה המקובלת היא שביתו של אדם הוא המרחב הפרטי ביותר שלו.⁵⁹ מודעות לגבולות שבין המשפחה לאחרים נתפסת כמבססת וכמחזקת את הקשרים בתוך המשפחה.⁶⁰ עם זאת, מרחב זה נתפס על ידי קטינים כנתון לשליטה של מבוגרים.⁶¹ ארחיב על כך בהמשך.

(ב) המרחב הבית-ספרי

המרחב הבית-ספרי⁶² מיוחס למוסדות חינוכיים כגון גנים ובתי ספר.⁶³ קטינים מבלים במרחב הבית-ספרי חלק ניכר מזמנם ומקיימים בו את האינטראקציות המשמעותיות הראשוניות מחוץ למשפחה. המרחב הבית-ספרי הוא מרחב של לימוד, משחק, יצירת קשרים אינטימיים

56 מחקרים מתחום הפסיכולוגיה ההתפתחותית מאשרים שהבריאות הנפשית של קטינים מושפעת מאוד מהקשרים שלהם עם הוריהם, מהתנהגות ההורים ומהסביבה הביתית. Ester Cohen, "Parental Level of Awareness": An Organizing Scheme of Parents' Belief Systems as a Guide in Parent Therapy, in PARENT-FOCUS CHILD THERAPY: ATTACHMENT, IDENTIFICATION AND REFLECTIVE FUNCTION 39, 39 (Carlos Wachs & Linda Jacobs eds., 2006)

57 ראו אריק כהן ושלמה רומי הפנאי בקרב בני נוער בישראל: חינוך בלתי פורמלי, אקלים בית ספרי, אלימות, סיכון לנשירה ורווחה נפשית 27 (2015) bit.ly/2ryqYmV.

58 מאסן, ג'יינוויי וקאגאן, לעיל ה"ש 27, בעמ' 322.

59 D. Benjamin Barros, *Home as a Legal Concept*, 46 SANTA CLARA L. REV. 255, 259 (2006). שמיר טוענת שתפיסת הבית כמקום פרטי השתרשה בארצות-הברית רק במאה התשע-עשרה עקב תהליכי התיעוש. מלאת שמיר "הבית המפוצל: פרטיות ואינטימיות בבית האמריקני במאה התשע-עשרה" זמנים: רבעון להיסטוריה בפרט, היא בעייתית ולא מדויקת. ראו Anne West et al., *Students' Facebook 'Friends': The ;Public and Private Spheres*, 12 J. YOUTH STUD. 615, 625 (2009) *Theory and Politics of the Public/Private Distinction*, in PUBLIC AND PRIVATE IN THOUGHT AND PRACTICE: PERSPECTIVES ON A GRAND DICHOTOMY (Jeff Weintraub & Krishan Kumar eds., 1997)

60 ראו Joseph Turow, *Family Boundaries, Commercialism, and the Internet: A Framework for Research*, 22 J. APPLIED. DEV. PSY. 73, 74 (2001). לדיון בסוגיית הגבולות במשפחה ראו באופן כללי איילת בלכר-פריגת "על זכויות, גבולות ומשפחה" עיוני משפט כז 539 (2003).

61 ראו Gill Valentine et al., *Cool Places: An Introduction to Youth and Youth Cultures*, in COOL PLACES, לעיל ה"ש 5, בעמ' 9.

62 לדיון בהיותו של המרחב הבית-ספרי מרחב שאינו ציבורי ראו זאב דרוקמן "כשבתי ספר נתפסים כמרחב פרטי ולא ציבורי" עיצוב ושיפור חזות מבני חינוך – היבטים בהשפעת המרחב הפיזי על הפחתת אלימות 20-21 (צביה אורטנר עורכת, 2003).

63 הדין הישראלי מבחין בין מוסדות חינוך לילדים עד גיל שלוש שנים, שרוכס כבעלות פרטית, למוסדות החינוך לילדים מגילאי שלוש ומעלה, שברוכס נמצאים כבעלות המדינה או בפיקוחה. אתיחס למוסדות אלו כמקשה אחת.

ופיתוח כישורים חברתיים.⁶⁴ בית הספר נחשב כסוכן מרכזי של תהליכי חברות, תרבות ואינדיבידואציה של בני נוער, וכאחד הגורמים המשמעותיים בעיצוב זהותם.⁶⁵ המרחב הבית-ספרי נתפס לא פעם כמרחב ממשטר, ממשמע ומנרמל.⁶⁶ עם זאת, על פי רוי קוזלובסקי (Kozlovsky), המרחב הפיזי של בית ספר יכול להתאפיין גם בשאיפה להתנהלות חופשית של ילדים, תוך מתן אפשרות לקטינים לבטא את פנימיותם דרך משחק ויוזמה עצמית.⁶⁷ מישל ביסולי (Bissoli) טוען שהמרחב הבית-ספרי צריך לחולל שינוי בחיי קטינים ולאפשר להם להבין את עצמם, ושעליו להיות מרחב של יצירתיות המניע קטינים ללמוד ולהתפתח.⁶⁸

(ג) המרחב הציבורי

המרחב הציבורי נועד לשימוש הציבור והוא כולל פארקים, מוסדות ציבור ואת רחובות העיר.⁶⁹ קטינים הם חלק אינטגרלי מהמרחב הציבורי: קטינים מבלים בגני משחקים ובספריות ציבוריות; מתבגרים נוטים לפקוד את ספסלי הגינות והפארקים בשעות הערב ולהשתמש בתחבורה ציבורית ובאופניים כדי להתנייד;⁷⁰ בני נוער מבלים בקניונים ובמרכזי קניות.⁷¹ שימוש הקטינים במרחב הציבורי הביא להכרה בצורך לתכנן עבורם מרחבים ציבוריים ולשיתופם בהליכי התכנון.⁷²

- 64 ראו איריס הכהן ומתי רונן "הקשר בין איכות החיים הבית ספרית לבין הכישורים החברתיים של תלמידים בשכבות גיל שונות ובזרמים חינוכיים שונים" דפים 52, 105 (2011). ראו גם באופן כללי אסתר קבלסון "התפתחות, למידה ומשחק בגיל הרך" פסיכולוגיה עברית bit. 6.7.2005 .ly/2NcgQMN
- 65 כהן ורומי, לעיל ה"ש 57, בעמ' 36. ראו גם מאסן, ג'ינוויי וקאגאן, לעיל ה"ש 27, בעמ' 382; סרוף, קופר ודהארט, לעיל ה"ש 22, בעמ' 670.
- 66 פוקו טען שמבנה בתי הספר, בשילוב הפרקטיקות המקובלות בהם – סנקציות כלפי תלמידים, לימוד חזרתי, בחינה ופיקוח על תלמידים ועוד – נועדו לנרמל את התנהגות התלמידים, קרי: להטמיע בהם את הגורמות החברתיות המקובלות. מישל פוקו לפקח ולהעניש: הולדת בית הסוהר 220–230 (יואל רגב עורך, דניאלה יואל מתרגמת, 2015).
- 67 Roy Kozlovsky, *The Architecture of Educare: Motion and Emotion in Postwar Educational Spaces*, 39 Hist. Educ. 695, 700 (2010).
- 68 Michelle de Freitas Bissoli, *Development of Children's Personality: The Role of Early Childhood Education*, 19 Psicol. Estud. 587, 595 (2014).
- 69 גל ופריאל, לעיל ה"ש 54, בעמ' 12.
- 70 בשנת 2016, בשל השימוש הרב של קטינים באופניים חשמליים, נקבעו הנחיות שהגבילו שימוש באופניים חשמליים לגיל 16 ומעלה. ראו ס' 39טז (1) לתקנות התעבורה, התשכ"א-1961.
- 71 כהן ורומי, לעיל ה"ש 57, בעמ' 30.
- 72 SANDRA FEINBERG & JAMES R. KELLER, *DESIGNING SPACES FOR CHILDREN AND TEENS IN LIBRARIES AND PUBLIC PLACES* (2010).

המרחב הציבורי נתפס, לפחות בעבר, כמאפשר אנונימיות.⁷³ תפיסה זו השתרשה בכתיבתו של גיאורג זימל.⁷⁴ המרחב נתפס כמאפשר לאנשים את החירות לחיות כרצונם ולהביע את עצמם.⁷⁵ היבט זה רלוונטי לקטינים. האנונימיות שהמרחב הציבורי מעניק נתפסת כגורם מרכזי לנוכחות מתבגרים ברחובות בשעות הערב.⁷⁶ סוניה ליוינגסטון וג'וליאן ספטון-גריין (Livingstone & Sefton-Green) טענו, בדומה, שקטינים שמאריכים את זמן הליכתם מבית ספר לביתם מבקשים לשהות "בין מרחבים", כהגדרתן, במטרה לשמר מידה של אוטונומיה.⁷⁷

(ד) המרחב הווירטואלי

המרחב הווירטואלי, קרי הרשת והרשתות החברתיות,⁷⁸ הוא חלק מרכזי בחיי קטינים ומשמש חלופה למרחב הציבורי כמקום מפגש ושיח עבורם.⁷⁹ המרחב הווירטואלי מאפשר לקטינים ללמוד, להחליף רעיונות ולפתח את היצירתיות ואת יכולת הביטוי שלהם.⁸⁰ קטינים מנהלים במרחב זה קשרים חברתיים רבים ומרכזיים לחייהם.⁸¹ הוא מאפשר להם לבטא את האופן שבו הם נתפסים על ידי עצמם כחלק מתהליך העצמתם ופיתוח זהותם.⁸² ככל שהמרחבים הפיזיים נתפסים כנשלטים על ידי אחרים, כך מתבגרים פונים למרחב הווירטואלי לעריכת התנסויות חברתיות וגיבוש זהות.⁸³

2. צמצום המרחב הפרטי של קטינים במרחבי הילדות

כעת אתאר כיצד שימוש של גורמים למיניהם באמצעים טכנולוגיים, למעקב אחר קטינים ולחשיפת מידע על אודותיהם, מביא לצמצום המרחב הפרטי של הקטינים.

- 73 אנונימיות קשורה ישירות לפרטיות ולמעקב. כפי שטען בירנהק, בהקשר של אנונימיות במרחב הציבורי, "המעבר לעיר אפשר אנונימיות בחסות המון. ריבוי אנשים בעיר מקשה מעקב חברתי יום-יומי". בירנהק, לעיל ה"ש 11, בעמ' 46.
- 74 גיאורג זימל "העיר הגדולה וחי הנפש" אורבניזם – הסוציולוגיה של העיר המודרנית 23 (עורר מנדה-לוי עורך, מרים קראוס מתרגמת, 2004).
- 75 JIM HARPER, IDENTITY CRISIS: HOW IDENTIFICATION IS OVERUSED AND MISUNDERSTOOD 98 (2006).
- 76 Alison Clark & Lesley Gallacher, *Children In and Out of Place, in* CHILDHOOD IN CONTEXT 43 (Alison Clark ed., 2nd ed., 2012).
- 77 LIVINGSTONE & SEFTON-GREEN, לעיל ה"ש 26.
- 78 אהרון קלרמן, *להרחבה על ההגדרות השונות לרשת* ראו AHARON KELLERMAN, THE INTERNET AS SECOND ACTION SPACE 21 (2014).
- 79 DANAH BOYD, IT'S COMPLICATED: THE SOCIAL LIVES OF NETWORKED TEENS 20 (2014).
- 80 Sonia Livingstone & Ellen Helsper, *Balancing Opportunities and Risks in Teenagers' Use of the Internet: The Role of Online Skills and Internet Self-Efficacy*, 12 NEW MEDIA & Soc'y 309, 310 (2010).
- 81 שם, בעמ' 100-77. בנוסף ראו BOYD, לעיל ה"ש 79.
- 82 ראו MIZUKO ITO ET AL., HANGING OUT, MESSING AROUND, AND GEEKING OUT: KIDS LIVING AND LEARNING WITH NEW MEDIA 47 (2010).
- 83 LIVINGSTONE & SEFTON-GREEN, לעיל ה"ש 26, בעמ' 33.

(א) המרחב הביתי־משפחתי

חרף התפיסה ש"ביתו של אדם הוא מבצרו", גורמים שונים עוקבים אחר התנהלות קטינים בביתם. גורם מרכזי הוא ההורים. ההתפתחויות הטכנולוגיות מאפשרות להורים לפקח על התנהלות ילדיהם בביתם באופן שלא היה אפשרי בתקופה הטרום־דיגיטלית. בעבר התרחש הפיקוח ההורי בעיקר מעצם נוכחותם הפיזית עם ילדיהם בביתם;⁸⁴ כיום הטכנולוגיה מאפשרת להורים לעקוב אחר ילדיהם באופן נרחב בהרבה. דוגמה מרכזית היא מצלמות הרשת הביתית (CCTV), המאפשרות להורים לצפות בילדיהם באמצעות המחשב או הטלפון הנייד כשהם מחוץ לבית. הורים יכולים לדעת מתי ילדיהם מגיעים הביתה ומתי הם יוצאים, מה הם עושים, את מי מארחים ועוד.

ככל שיתפתחו מנגנוני ה"בית החכם" וה"אינטרנט של הדברים" (Internet of Things) יוכלו הורים לעקוב אחר ילדיהם גם באמצעות מכשירים נוספים.⁸⁵ המקרר החכם יוכל ליידיע הורים בנוגע לצריכת המזון של ילדיהם ומכשיר סינון המים יעדכן אותם בנוגע לכמות הנוזלים שגמעו ילדיהם. מכשירים לבישים יוכלו לשלוח להורים מדדים הנוגעים לבריאות ילדיהם (כגון דופק).⁸⁶ מצלמות מתקדמות יוכלו לנתח את מצבם הנפשי של קטינים מתוך התנהלותם בבית ולדווח עליו להוריהם.⁸⁷ חשוב לזכור שמידע רגיש זה עשוי לזלוג ולהיחשף.⁸⁸ גם גורמים מסחריים עוקבים אחר קטינים במרחב הביתי. צעצועים דיגיטליים של חברות מסחריות המחוברים לרשת הביתית אוספים מידע על אודות קטינים באמצעות מיקרופונים, מצלמות וחיישני GPS. צעצועים אלו – כגון בובת Hello Barbie וכוכת

84 לדיון על פרטיות ילדים בביתם בתקופה הטרום־דיגיטלית ראו Ross D. Parke & Douglas B. Sawin, *Children's Privacy in the Home: Developmental Ecological and Child-Rearing Determinants*, 11 ENV'T & BEHAV. 87 (1979). מחקר זה עסק בגישה של בני משפחה למרחב האישי של ילדים. מאחר שהמחקר נערך לפני יותר משלושים שנה, הוא התרכז רק בסוגיות שעלו כתוצאה מנוכחות פיזית של בני משפחה בביתם כגון כניסה לחדריהם של ילדים ודרישתם של ילדים לפרטיות בחדרי האמבטיה והשירותים.

85 Andrew G. Ferguson, *The "Smart" Fourth Amendment*, 102 CORNELL. L. REV. 547 (2017) פרגוסון הגדיר את תופעת המעקב ואיסוף המידע באמצעות חיישנים כ-"sensorveillance"; ראו בעמ' 560. לדיון על מעקב ואיסוף מידע בבית החכם ראו בעמ' 583-589. פפט הגדיר את "האינטרנט של הדברים" כמערכת של חיישנים מיקרו־אלקטרו־מכניים המתרגמים למידע דיגיטלי תופעות פיזיות כגון תנועה, חום, לחץ ומיקום. Scott R. Peppet, *Regulating the Internet of Things: First Steps toward Managing Discrimination, Privacy, Security and Consent*, 93 TEX. L. REV. 85, 98 (2014).

86 Deborah Lupton & Ben Williamson, *The Datafied Child: The Dataveillance of Children and Implications for Their Rights*, 19 NEW MEDIA & SOC'Y 780, 784 (2017)

87 אראלה טהרלב בן־שחר "הטכנולוגיות שיכולות לקרוא את הרגשות שלנו" ynet 14.10.2016 bit.ly/2NcQt9w. להרחבה ראו, בכליליות, THE OXFORD HANDBOOK OF AFFECTIVE COMPUTING, (Rafael A. Calvo et al. eds., 2015).

88 מייקי לוי "תחקיר: מאות מצלמות רשת פתוחות בישראל – גם אם החלפתם סיסמה" וואלה־חדשות TECH 7.8.2017 bit.ly/2vNZeOX.

Kyla – מתקשרים עם קטינים ודולים מהם מידע אישי רב (לרבות תמונות), שאותו הם מעבירים לשימוש החברות.⁸⁹

עד כאן מעקב במרחב הפיזי של הבית, אולם צמצום המרחב הפרטי של קטינים במרחב הביתי־משפחתי מתרחש גם כתוצאה מפעילות הורים במרחב הווירטואלי. הורים רבים נוטים לחשוף ברשת מידע על אודות ילדיהם, לרבות תמונות שמקורן באינטראקציות ביתיות־משפחתיות, לרוב ללא הסכמת ילדיהם.⁹⁰ תופעה זו מוגדרת כ־Oversharing או כ־Sharenting.⁹¹ כך, תמונות העשויות להיחשב על ידי קטינים כאינטימיות או כאלו שראוי שיישארו בגבולות המרחב הביתי־משפחתי, עוברות למרחב הווירטואלי ונחשפות. המשמעות היא אבדן שליטה של הקטין על המידע ועל יכולתו לעצב את הדימוי החברתי שלו.

הסוגיה הגיעה לאחרונה לפתחם של בתי משפט באירופה. בשנת 2016 פורסם שנערה אוסטרית תבעה את הוריה בגין פרסום ברשת של מאות תמונות ילדות אינטימיות שלה וסירובם להסיר תמונות אלו.⁹² בשנת 2018 פורסם שבית משפט באיטליה פסק לטובת נער בן 16, שתבע את אמו בגין פרסום תמונות ומידע אישי על אודותיו בפייסבוק.⁹³ לפי הפרסומים, האם – שעברה הליך גירושין מאביו של הנער – פרסמה תמונות של בנה ופרטים על חייו באופן כפייתי, תוך שהיא מתייחסת אליו באופן משפיל וקוראת לו בשמות גנאי. בית המשפט הורה לאם להסיר את התמונות תוך שהוא קובע כי אם תסרב לעשות כן או תמשיך להעלות תמונות של בנה לרשת ללא הסכמתו, היא תחויב בתשלום קנס בגובה עשרת אלפים יורו. סוגיית הפרטיות של קטינים במרחב הביתי־משפחתי היא מורכבת.⁹⁴ בשל אופייה המיוחד של מערכת היחסים בין הורים לילדיהם, ובשל פערי הכוח ביניהם, פוטנציאל הפגיעה של הורים בפרטיות ילדיהם הוא גדול.⁹⁵ לפיכך, לדוגמה, מתבגרים רבים אינם תופסים את

89 Lupton & Williamson, לעיל ה"ש 86, בעמ' 784.

90 מחקר בבריטניה מצא שהורים מעלים לרשת בממוצע כ־1,500 תמונות של ילדם עד הגיעו לגיל חמש שנים. ראו Parents 'Oversharing' Family Photos Online, But Lack Basic Privacy, Know-How, NOMINET (Sep. 5, 2016), <https://bit.ly/2p3Guqf>, בסקר המועצה לשלום הילד נמצא ש־55% מההורים משתפים מידע על אודות ילדיהם ברשת, ש־86% מהם עושים זאת באמצעות שיתוף תמונות ושרובם לא ביקשו את הסכמת ילדיהם לכך. שלמה פיטרקובסקי "רוב ההורים משתפים מידע על ילדיהם" ערוץ 7 2.7.2017. bit.ly/2Q4Fm0X

91 Stacey B. Steinberg, *Sharenting: Children's Privacy in the Age of Social Media*, 66 EMORY L.J. 839 (2017).

92 Justin Huggler, *Austrian Teenager Sues Parents for 'Violating Privacy' With Childhood Facebook Pictures*, THE TELEGRAPH (Sep. 14, 2016), <https://bit.ly/2cEi4wa>

93 Lillo Montalto & Chris Harris, *Mum Faces 10,000 Fine if She Shares Pictures of Her Son on Facebook*, EURONEWS (Jan. 9, 2018), <https://bit.ly/2NdVTWp>

94 לדין בזכות של קטינים לפרטיות אל מול זכויותיהם וחובותיהם של הורים בהקשר האמריקני ראו Kristin Henning, *The Fourth Amendment Rights of Children at Home: When Parental Authority Goes Too Far*, 53 WM. & MARY. L. REV. 55, 73-82, 95-100 (2011)

95 Sonia Livingston, *Children's Privacy Online: Experimenting With Boundaries Within and Beyond the Family*, in COMPUTERS, PHONES, AND THE INTERNET: THE SOCIAL

ביתם כמקום שבו פרטיותם נשמרת.⁹⁶ העידן הדיגיטלי וההתפתחויות הטכנולוגיות מביאים לצמצום נוסף של המרחב הפרטי המוגבל ממילא של קטינים בביתם. הורים פועלים לרוב מתוך דאגה לילדיהם,⁹⁷ אך גורמים מסחריים פועלים כאמור מטעמים כלכליים.⁹⁸

(ב) המרחב הבית-ספרי

המרחב הפרטי של קטינים במרחב הבית-ספרי תמיד היה מוגבל,⁹⁹ אולם ההתפתחויות הטכנולוגיות מביאות לצמצום נוסף של מרחב זה. התופעה מתבטאת בעיקר בשימוש הגובר של בתי ספר וגנים במצלמות מעקב.¹⁰⁰ כפי שטוענים מיכאל בירנהק ולטם פרי-חזן, מצלמות אלו משנות את המרחב הבית-ספרי והופכות אותו למרחב משפטי, ממשמע וממשטר.¹⁰¹ הפגיעה בפרטיות לא נגמרת במצלמות: בתי ספר מסוימים בארצות-הברית מחייבים תלמידים לענווד תגי זיהוי דיגיטליים המעדכנים על מיקומם,¹⁰² ובתי ספר באנגליה מפעילים מערכות ביומטריות לאיסוף מידע לשם זיהוי תלמידים וביצוע תשלומים.¹⁰³ תהליכים כאלו מגיעים גם לישראל. בשנת 2014 פורסם שעיריית ראשון לציון בחנה שימוש במערכת ביומטרית לזיהוי תלמידים בכניסה לבית ספר.¹⁰⁴ המעקב הטכנולוגי אחר תלמידים נועד לכאורה להגן

- IMPACT OF INFORMATION TECHNOLOGY 128, 131 (Robert Kraut, Malcom. Brynin, & Sara Kiesler, eds., 2006).
- 96 ראו Shmueli & Blecher-Prigat, לעיל ה"ש 41, בעמ' 759.
- 97 Nathan Fisk, "...When no one is hearing them swear" – *Youth Safety and the Pedagogy of Surveillance*, 12 SURVEILL. Soc. 566, 579 (2014).
- 98 ראו Steinberg, לעיל ה"ש 91, בעמ' 849-848.
- 99 ראו ס' 3.1.1 א' לחזור מנכ"ל משרד החינוך תשע"ה/8(ב) "אקלים חינוכי מיטבי והתמודדות מוסדות חינוך עם אירועי אלימות וסיכון" (1.4.2015). <https://goo.gl/nEDH2q>. הסעיף מסמך מנהלים של בתי ספר להתיר חיפוש בכליו של תלמיד על ידי שוטר או שומר מוסך, בתנאי שהתעורר חשד מבוסס שהתלמיד מחזיק בנשק ושאינן דרך אחרת לאתרו.
- 100 Bryan Warnick, *Surveillance Cameras in Schools: An Ethical Analysis*, 77 HARV. EDUC. Michael Birnhack & Lotem Perry-Hazan, *Privacy, CCTV, and School*; Rev. 317 (2007). *Surveillance in the Shadow of Imagined Law*, 50 LAW & SOC'Y REV. 415, 422-23 (2016).
- 101 הדס צור "מצלמות המעקב משנות את המרחב הבית ספרי" אורבנולוגיה <http://bit.ly/2wyrxPb> 28.11.16.
- 102 בשנת 2013 דחה בית המשפט הפדרלי בטקסס תביעה של תלמידת תיכון נגד ההחלטה להשעותה מבית ספר בגין סירובה לענווד תג זיהוי דיגיטלי. ראו *A.H. v. Northside Independent School District*, 916 F. Supp. 2d 757 (W.D. Tex. 2013).
- 103 Stefan P. Schropp, *Biometric Data Collection and RFID Tracking in Schools: A Reasoned Approach to Reasonable Expectations of Privacy*, 94 N.C. L. REV. 1068 (2016). EMMELINE TAYLOR, SURVEILLANCE; *SCHOOLS: SECURITY, DISCIPLINE AND CONTROL IN CONTEMPORARY EDUCATION* 16-39 (2013).
- 104 אביגיל קדם "הורים: שערים ביומטריים? לא בבית ספרנו" mynet ראשון bit.ly/2NfIPKd 11.12.14. למיטב ידיעתו של הכותב, העירייה החליטה שלא להשתמש במערכת. לא מן הנמנע שסוגית השימוש במערכות כאלו תעלה שוב בעתיד.

עליהם ועל רכוש בית הספר; עם זאת, שימוש במצלמות, לדוגמה, יכול לנבוע גם משיקולים כלכליים (חיסכון בכוח אדם) ומשיקולים מערכתיים כגון שיפור היעילות של הליכי הביורוקרטיה של הפרות משמעת.

צמצום המרחב הפרטי במרחב הבית-ספרי מתרחש גם עקב השימוש של בתי ספר בתוכנות וביישומונים (אפליקציות) ליידוע הורים בדבר התנהגות ילדיהם והישגיהם.¹⁰⁵ מידע שבעבר היה "נשכח" או מועבר במסגרת שיחות בין המורה, ההורה והקטין עולה כיום לרשת ונשלח להורה ללא כל שליטה של הקטין על המידע.¹⁰⁶ גם מידע זה עשוי לזלוג ולהישחף.¹⁰⁷ המרחב הפרטי הבית-ספרי של קטינים מצטמצם גם כתוצאה משימוש של בתי ספר במרחב הווירטואלי: בתי ספר מעלים תמונות של תלמידיהם לאתרי האינטרנט ולעמודי הפייסבוק שלהם ולעתים גם לאתרי הרשויות המקומיות. המטרה היא שיווק הפעילות של בתי ספר וחיזוק הקשר עם ההורים.

(ג) המרחב הציבורי

ההתפתחויות הדיגיטליות מצמצמות גם את המרחב הפרטי של קטינים במרחב הציבורי.¹⁰⁸ התופעה מתרחשת בעיקר עקב שימוש במצלמות מעקב המותקנות באזורים ציבוריים שבשימוש קטינים כגון גני משחקים, מגרשי ספורט, קווי תחבורה ציבורית וקניונים.¹⁰⁹ מרבית המרחבים הללו מצולמים ברציפות, לכאורה לשם הגנה על רכוש הציבור וביטחוננו.¹¹⁰ היקף המעקב במרחב הציבורי עשוי להשתנות בין ערים, אך ככלל נראה כי מדובר בתופעה נרחבת. לדוגמה, בראשון לציון מותקנות מצלמות ביותר ממאה אתרים ציבוריים.¹¹¹

105 ראו ירדן סקופ "הפרעת בשיעור? אותך לאפליקציה" הארץ – חדשות 18.3.2016 bit.ly/2wCsvuT

106 הכוונה לשליטה מסוימת של הקטין במידע, הנובעת בעיקר ממעורבותו בהליך. ועדה שעסקה בנושא קבעה: "יש חשש שהשימוש במערכת זו יעורר רתיעה בקרב מתבגרים, העלולים לפרש אותו כחדירה לפרטיותם ופגיעה בה [...] המתבגר עלול לראות בעין רעה את עצם הקיום וההעברה של מידע כזה כי הוא עלול לפרשו כחשיפה של מידע אישי ללא רשותו". הוועדה המליצה שמידע הקשור להישגים לימודיים ולנוכחות לא יגיע ישירות להורים אלא בצורה מתווכת על ידי המתבגר, כדי שיוכל להכין את עצמו לשיחה ולדעת באיזה מידע מדובר. ראו בין הורים למורים בחינוך העל-יסודי – תמונת מצב והמלצות 76-78 (ציפורה שכטמן ועודד בושריאן עורכים, 2015).

107 ראו עודד ירון "פרטים אישיים של רכבות תלמידים נחשפו ברשת בשל מחדל אבטחת מידע" הארץ 17.1.2016 https://bit.ly/2CiE8fO

108 ראו Trine Fotel & Thyra Uth Thomsen, *The Surveillance of Children's Mobility*, 1 SURVEILL. SOC. 535 (2004).

109 RENGEL, לעיל ה"ש 13, בעמ' 55-58.
110 דוגמה מרכזית היא תכנית "עיר ללא אלימות" של המשרד לביטחון פנים. ראו פנקס כיס למוקדן למניעת פשיעה ואלימות "עיר ללא אלימות – מוקד רואה" (16.3.15). https://goo.gl/aYmjNh

111 ראו באתר העירייה את רשימת האתרים שבהם מותקנות מצלמות https://goo.gl/YytWVW. הרשימה מעודכנת לינואר 2018.

באתר האינטרנט של עיריית תל-אביב מצוין בעניין זה כי לצורך שמירה על המרחב הציבורי בעיר התקינה העירייה "מאות מצלמות ביטחון וחיישני ניטור והרתעה המקושרים למערכת שליטה מתקדמת".¹¹² מעבר לכך, מודלים של "ערים חכמות" הולכים ומתפתחים בעולם.¹¹³ מודלים אלו מבוססים על ניטור מקיף של הפעילות במרחב הציבורי ועיבוד המידע לצרכים שונים. ככל שמודלים אלו יתפתחו ויושמו, סביר שהמעקב אחר קטינים יגדל בהתאם, כחלק מהתרחבות המעקב הכללי.

מעקב נוסף אחר קטינים במרחב הציבורי מתרחש במסגרת שימוש בכרטיס נסיעה מסוג "רב קו" (אתיחס לכך בהמשך). עד כאן דוגמאות למעקב במרחב הציבורי ה"קלאסי". כאמור, מעקב זה אינו מכוון לקטינים אך גם הם מהווים גורם "נעקב".

מעקב ייחודי אחר קטינים במרחב הציבורי מתרחש על ידי הוריהם. הורים משתמשים באמצעים טכנולוגיים כגון יישומונים המותקנים בטלפונים הניידים של ילדיהם כדי לקבל מידע על מיקומם.¹¹⁴ מכשירים לבישים מספקים להורים מידע על מיקום ילדיהם במרחב הציבורי, וכן מידע ייחודי דוגמת היקף הפעילות הפיזית שלהם מחוץ לבית.¹¹⁵ חברות ביטוח מאפשרות להורים ל"נהגים צעירים" לקבל מידע מפורט בזמן אמת על התנהלות ילדיהם בכבישים ועל מיקומם – ישירות לנייד שלהם.¹¹⁶ המעקב נובע בעיקרו מדאגה ומרצון לגונן על קטינים.

(ד) המרחב הווירטואלי

מאותם טעמים שפורטו לעיל, הורים עוקבים גם אחר התנהלות ילדיהם במרחב הווירטואלי. קטינים במרחב הווירטואלי עשויים להישף לתופעות פסולות כגון דפיליה, פורנוגרפיה, שיימינג ובריונות רשת. לפיכך, הורים רבים משתמשים בתוכנות וביישומונים לשליטה ולבקרה על שימוש ילדיהם ברשת,¹¹⁷ בין היתר תוכנות או יישומונים שמעדכנים הורים בדבר נתוני הגלישה של ילדיהם ובדבר האתרים שבהם ביקרו, וחושפים לפניהם את תכונות ילדיהם

- 112 ראו באתר האינטרנט של עיריית תל-אביב <https://goo.gl/azJubw>.
- 113 על היתרונות שבערים חכמות ועל הפגיעה בפרטיות העלולה להיגרם במסגרתן ראו Kelsey Finch & Omer Tene, *Welcome to the Metropticon: Protecting Privacy in a Hyperconnected Town*, 41 FORDHAM URB. L.J. 1581, 1583-90 (2015).
- 114 מכון המחקר Pew מצא שכ-16% מההורים משתמשים בכלי מעקב בטלפונים של ילדיהם לשם קבלת מידע על אודות מיקומם. Monica Anderson, *Parents, Teens and Digital Monitoring*, PEW RESEARCH CENTER 3 (Jan. 7, 2016), <https://goo.gl/8NkeaN>.
- 115 לדוגמה, שעון הילדים "KIDI Watch" מאפשר להורים לקבל מידע על המיקום של ילדם וכן עדכון אוטומטי ברגע הגעתו ל"אזורי ביטחון" כ"בית-ספר, בית או גן". השעון כולל גם "מד צעדים ובריאות". ראו kidiwatch.co.il/#.
- 116 אודי עציון "נהג חדש, פחות יקר" ידיעות אחרונות 12.9.2016 <https://goo.gl/SJcsJl>.
- 117 ראו, למשל, Peter Nikken & Jeroen Jansz, *Developing Scales to Measure Parental Mediation of Young Children's Internet Use*, 39 LEARN. MEDIA. TECH. 250 (2014).

ברשתות החברתיות ובהודעות הטקסט.¹¹⁸ כתוצאה מכך מידע רב על אודות קטינים נאגר במאגרי מידע המנוהלים על ידי גורמים מסחריים המעניקים את השירותים.¹¹⁹ לא רק הורים עוקבים אחר קטינים במרחב הווירטואלי. מידע על תחומי עניין, רגשות ומחשבות של קטינים הוא בעל ערך רב לתאגידים מסחריים.¹²⁰ גורמים אלו אוספים מידע על אודות קטינים באמצעות רכישתו מרשתות חברתיות¹²¹ ומתוך שימוש של קטינים באתרים, ביישומונים ובמשחקי רשת.¹²² בניגוד לנעשה במרחבים האחרים, המרחב הווירטואלי מאפשר לקטינים לייצר "איים" של מרחבים פרטיים.¹²³ הדוגמה העיקרית לכך היא יישומונים להעברת הודעות הנמחקות תוך זמן קצוב וכאלו המאפשרים שליחת הודעות אנונימיות. אפרט על כך בהמשך.

*

מתוך הדברים עולות שתי מסקנות מרכזיות: האחת היא שההתפתחויות הטכנולוגיות מביאות לצמצום ניכר במרחב הפרטי העומד לרשות קטינים ושלגורמים שונים יש אינטרס בכך; האחרת היא שהצמצום נובע לא רק מהנעשה בכל מרחב אלא גם כתוצאה מהקשר בין המרחבים והעברת המידע המהירה ביניהם. אם בעבר מעקב במסגרת הביתית-משפחתית נעשה בעיקר בתחומי המרחב הביתי, כיום הורים יכולים לעקוב אחר ילדיהם גם כשהם בבית ספר או במרחב הציבורי, וחברות מסחריות ובתי ספר עשויים לעקוב אחר קטינים גם בביתם. מידע בדבר התנהלות קטינים במרחב הביתי-ספרי מועבר ישירות להורים באמצעות הרשת, וההורים, בתורם, משתפים במרחב הווירטואלי חוויות אישיות מתוך המרחב הביתי-

- 118 ראו Sonia Livingston & Ellen J. Helsper, *Parental Mediation and Children's Internet* Use, 52 J. BROADCAST ELECTRON. MEDIA 581, 596-97 (2008); הדר קנה "שיקום ההורה שיגיד שהוא לא רוצה לדעת מה הילד עושה בסמארטפון" *TheMarker* bit. 21.8.2017. מכון המחקר Pew מצא כי 39% מההורים משתמשים בכלים טכנולוגיים לסינון אתרים ולמעקב אחר ילדיהם ברשת. ראו לעיל Anderson, ה"ש 114.
- 119 PALFREY & GASSER, לעיל ה"ש 51, בעמ' 46.
- 120 Paul M. Schwartz & Daniel J Solove, *The PII Problem: Privacy and a New Concept of Personally Identifiable Information*, 86 N.Y.U. L. Q. REV. 1814, 1860 (2011). ג'ואל באקאן טען שתאגידים מסחריים משקיעים משאבים רבים לניצול קטינים למטרות רווח. לטענתו, התהליכים מתרחשים לאור חוסר מודעות של ההורים והתעלמות של הרשויות. ראו JOEL BAKAN, *CHILDREN UNDER SIEGE: HOW BIG BUSINESS TARGETS CHILDREN* (2011).
- 121 בס' 9 להסכם תנאי השימוש של פייסבוק מוצהר שמטרת השירות היא לספק למשתמשים ולמפרסמים תוכן, לרבות מסחרי, שהוא בעל ערך עבורם www.facebook.com/legal/terms.
- 122 לאחרונה נתבעה חברת דיסני בטענה שאספה מידע על אודות ילדים במסגרת אפליקציות ומשחקי רשת בניגוד להוראות החוק האמריקני. Hamza Shaban & Brian Fung, *These 42 Disney Apps Are Spying on Your Kids, Lawsuit Claims*, CHI. TRIB. (Aug. 8, 2017), <https://trib.in/2MLIzEE>.
- 123 יש אמצעים, טכנולוגיים ואחרים, המאפשרים הגנה על אנונימיות גם במרחב הציבורי, למשל פריטי לבוש המקשים על פעולת זיהוי הפנים של מצלמות המעקב.

משפחת. החפיפה המשמעותית והתמידית בין המרחבים מקשה על קטינים לכונן לעצמם גבולות – פיזיים ווירטואליים – ליצירת מרחב פרטי.¹²⁴ אמנם אפשר לטעון שיש עדיין מרחבים פרטיים מסוימים: ייתכן שהורים שמשתמשים במצלמות בכיתם יימנעו מלהציב אותן בחדר הילדים. מכיוון שכיום גם המרחב הציבורי אינו מרושת לחלוטין, מתבגרים עדיין יכולים להיפגש באזורים ציבוריים שאינם מנוטרים. גם המעקב במרחב הווירטואלי אינו מוחלט. הורים יכולים להשתמש בתוכנות שאינן מדווחות על כלל התכתובות של ילדיהם אלא רק מתריעות בעת זיהוי של תכתובות "בעייתיות".¹²⁵ כאמור, קטינים יכולים להשתמש ביישומונים להעברת מסרים בצורה אנונימית ובכך ליצור מרחב פרטי מסוים ברשת.

אך זו במידה רבה אשליה. כפי שראינו, החפיפה בין המרחבים יוצרת קושי אמתי לקטינים למצוא מרחב פרטי שאינו מנוטר. גם אם הורים לא יציבו מצלמות בחדר הילדים, אין ערובה שהוא לא יהיה מנוטר ומצולם על ידי גורמים אחרים. בדומה, גם אם מתבגרים ימצאו מרחב ציבורי "נקי" ממצלמות, ייתכן שהוריהם יעקבו אחר התנהלותם שם באמצעים דיגיטליים. במציאות כזו סביר שקטינים יחוו "נעקבים" גם במצבים ובמרחבים שבהם אין מעקב שכזה. גם אם המציאות הנוכחית עדיין מאפשרת מציאה ויצירה של מרחבים פרטיים מסוימים, כנראה זה מצב זמני. סביר להניח שתופעת הצמצום של המרחב הפרטי של קטינים רק תרחב עם ההתפתחות בטכנולוגיות המידע. בעתיד הקרוב, קטין שיתגורר ב"בית חכם" וילמד בבית ספר "חכם" שבעיר "חכמה", יתקשה מאוד למצוא מרחב פרטי – בביתו, ברחוב או ברשת – שלא יהיה מנוטר בדרך זו או אחרת.¹²⁶

מציאות כזו עלולה אפוא לפגוע בהתפתחותם הפסיכולוגית של קטינים. דגש מיוחד יש להעניק לסוגיה של פיתוח הזהות וגיבוש הזהות של קטינים. בספרו "לפקח ולהעניש: הולדת בית הסוהר" תיאר מישל פוקו כיצד פעולות הפיקוח והמעקב משמשות מנגנון של שליטה. בנייתו הנודע את הפאן־אופטיקון טען פוקו שאסירים המאמינים שמתבוננים בהם ברציפות מתאימים את עצמם לנורמות הכלא ולציפיות הסוהרים מהם, כפי שהם מבינים אותן.¹²⁷ אם כן, הפרט שבתוך הפאן־אופטיקון מפנים את המבט הממשמע והמנרמל באופן שהופך אותו למקור הכפיפות שלו עצמו.¹²⁸ פיקוח ומעקב של הורים אחר ילדיהם פועל על

124 חפיפה טכנולוגית בין מרחבים עשויה להתרחש גם במישורים אחרים, לדוגמה בין מרחב העבודה למרחב הביתי־משפחתי.

125 לדוגמה, אפליקציית Keepers, המדווחת להורים רק על הודעות פוגעניות ובכך, לפי אתר החברה, "שומרת על פרטיות הילד" bit.ly/2NLK7E.

126 גם המרחב הפרטי של בגירים יצומצם אך, כאמור, לבגירים (בניגוד לקטינים) עדיין תעמוד היכולת לשלוט במידה מסוימת על פרטיותם.

127 ראו פוקו, לעיל ה"ש 66, בעמ' 248-250; בירנהק, לעיל ה"ש 11, בעמ' 182. הפאן־אופטיקון הוא מתקן אדריכלי בצורת טבעת, שתוכנן על ידי ג'רמי בנתהאם במאה השמונה־עשרה, המאפשר לגורם הנמצא במרכזו לפקח ולעקוב אחר גורמים שבתאים הממוקמים בצדדיו בלי שאלה ידעו אם הוא עושה כן ומתי הוא עושה כן.

128 ראו Maša Galič et al., *Bentham, Deleuze and Beyond: An Overview of Surveillance Theories from the Panopticon to Participation*, 30 *PHILOSOPHY & TECH.* 9, 11-18 (2017).

פי אותו עיקרון.¹²⁹ חשבו על הורים המתקינים מערכת של "בית חכם" המאפשרת להם לבחון כיצד ילדיהם מתנהגים בביתם. הקטינים יודעים שהמרחב הביתי מצולם ומנוטר, אך לא אם הוריהם מביטים בהם ומתי הם עושים זאת. בהתבסס על פוקו, ההנחה היא שבמצב כזה קטינים יפנימו את המבט הממשמע של מצלמות הבית החכם באופן שיגרום להם להתנהג תמיד כאילו הם נמצאים תחת המבט הבוהן של הוריהם. ככל שמציאות כזו עשויה להיות מורכבת עבור בגירים, היא עשויה להיות הרסנית עבור קטינים בשלבי הפיתוח והגיבוש של זהותם. החשש הוא שקטינים הגדלים ומתבגרים ללא מרחב פרטי יתפתחו ככבואה למה שהם מאמינים שמצפים מהם להיות, וללא גיבוש זהות עצמית. דברים אלו מתיישבים עם התאוריה ההתפתחותית של אריקסון ועם טענתו בדבר "גיבוש זהות בטרם עת". מצב זה מתאר כשל במסלול הפיתוח וגיבוש הזהות של קטינים, שלפיו קטינים מתחייבים למערכת של ערכים ותפקידים חברתיים בלי לעבור תקופה של משבר או חקירה. כך הם נהפכים למה שאחרים רצו שהם ייפכו, ללא פיתוח וגיבוש של זהות עצמית אמיתית.¹³⁰ התרחבות השימוש באמצעים טכנולוגיים למעקב אחר קטינים עלולה לפגוע בהתפתחותם באופן שיביא לעיצוב של בגירים חסרי זהות ייחודית.

לצמצום המרחב הפרטי של קטינים עשויה להיות גם השפעה חברתית. האינדיבידואליזם, החשיבה הביקורתית וזכות הבחירה הם מאבני היסוד של החברה החופשית.¹³¹ פרטיות נחשבת תנאי הכרחי לקיומה של חברה חופשית משום שהיא מאפשרת לאדם אוטונומיה להכריע בדבר נורמות חברתיות מסוימות – מתוך בחינה ביקורתית ולא מתוך ציות עיוור.¹³² האם חברה חופשית יכולה להתקיים ככזו בנסיבות שבהן מרבית הפרטים המרכיבים אותה גדלו והתפתחו ללא מרחב פרטי ותחת מעקב תמידי? האם עיצוב בגירים חסרי זהות ייחודית, הרגילים למעקב ולפיקוח תמידי, לא יביא לשינוי אופייה הפתוח והחופשי של החברה המערבית? כמו כן, חינוך קטינים להתנהגות מוסרית, המתבסס על הבנתם שהתנהלותם מצולמת, מעלה את השאלה כיצד הם יתנהגו כשהמצלמות יפסיקו לפעול מסיבה כלשהי. הקטינים של היום הם "אזרחי המחר", ובמובן זה, תופעת הצמצום של המרחב הפרטי שלהם היא גם סוגיה חברתית המחייבת התייחסות.

ד. צמצום המרחב הפרטי: תפקידי המשפט וגורמים אחרים

בחלק הקודם הצגתי דוגמאות לתופעת הצמצום של המרחב הפרטי של קטינים. בעזרת המודל הלסיגיאני אפשר להמשיג הדברים ולטעון שלטכנולוגיה, לשוק ולנורמות החברתיות יש תפקיד משמעותי בהיווצרות התופעה. אנתח בקצרה את תפקידם של גורמים אלו ולאחר מכן את תפקידו של המשפט.

129 ראו BOYD, לעיל ה"ש 79, בעמ' 74.

130 ראו James E. Marcia, *Development and Validation of Ego-Identity Status*, 3 J. PERSONALITY & SOC. PSYCHOL. 551, 552 (1966); סרוף, קופר ודהארט, לעיל ה"ש 22, בעמ' 648.

131 ראו, למשל, קרל פופר *החברה הפתוחה ואיביה* (אהרן אמיר מתרגם, 2006); ג'ון סטיוארט מיל *על החירות* (אהרון אמיר מתרגם, 2006).

132 ראו רות גביוון "הזכות לפרטיות ולכבוד" זכויות אדם בישראל – קובץ מאמרים לזכרו של חנן שלח 70 (אן סברסקי עורכת, 1988).

1. טכנולוגיה, שוק ונורמות חברתיות

ההתפתחויות הטכנולוגיות בתחום המעקב ושיתוף המידע משפיעות רבות על התעצמות התופעה של צמצום המרחב הפרטי של קטינים. "האינטרנט של הדברים" והבתים החכמים הם דוגמאות אחדות לכך. התפתחויות אלו מתרחשות במסגרת שוק חופשי ומתוך אינטרסים של כוחות כלכליים רבים, כך שגם השוק ממלא תפקיד מרכזי בעניין. דוגמה לדברים בהקשר הישראלי אפשר לראות בפרסומות של חברת "בזק" לבית החכם שלה, שבהן ניתן משקל רב לסוגיית המעקב של בגירים אחר מתבגרים,¹³³ ובפרסומות של חברת "בזק בינלאומי", המציעות להורים לרכוש שירות מעקב אחר התנהלות ילדיהם ברשתות חברתיות.¹³⁴ הדברים מתבטאים, כנראה, גם בהתנהלות צרכנים. לדוגמה, לפי דוח בזק לשנת 2017, בשנת 2017 חל גידול של 50% בשיעור הבתים החכמים בישראל (מ-10% ל-15% מהבתים), כאשר 13% מהבתים בישראל משתמשים במצלמה ביתית חכמה.¹³⁵

גארי מרקס וולרי סטיבס (Marx & Steeves) הדגימו כיצד חברות מסחריות ומפרסמים פונים להורים במטרה לשווק להם מוצרים ושירותים למעקב אחר ילדיהם, ממוניטורים למעקב אחר תינוקות ועד תוכנות למעקב אחר מתבגרים ברשת.¹³⁶ הם הראו שמעקב אחר קטינים מיוצג כביטוי של הורות אפקטיבית ואוהבת,¹³⁷ וכן שמפרסמים נוקטים טקטיקות של הפחדה כדי ליצור נורמה של פחד מתמשך בקרב הורים.¹³⁸ סביר להניח שפרסומות אלו משפיעות. נתן פסק (Fisk) טען בעניין זה שהורים שמסרבים לעקוב אחר ילדיהם הקטינים נתפסים, חברתית, כחסרי אחריות.¹³⁹

הטכנולוגיה והשוק מביאים גם לפיתוח כלים השומרים על המרחב הפרטי של קטינים. לדוגמה, יישומונים לשליחת הודעות אנונימיות משווקות למתבגרים ונמצאות בשימוש.¹⁴⁰ עם זאת, נראה שהטכנולוגיה והשוק תורמים לצמצום המרחב הפרטי של קטינים יותר מאשר להגנה עליהם. ייתכן שהסיבה לכך נעוצה באינטרסים כלכליים. סיבה נוספת עשויה להיות קשורה לנורמות החברתיות, שעל פני הדברים ממלאות תפקיד מרכזי בצמצום המרחב הפרטי של קטינים.

133 באחת הפרסומות גידי גוב מוצג כעוקב אחר מסיבה של בני נוער המתרחשת בביתו בשעה שהוא בחופשה bit.ly/2wH9gQ9.

134 לפי הפרסום, שבמרכזו הקומיקאי שלום אסיג, השירות סורק את התכתבויות הקטין ומרווח להורים על תוכן לא ראוי ופוגעני bit.ly/2MOplIT.

135 בזק "החיים בעידן הדיגיטלי: דוח האינטרנט של בזק 2017" bit.ly/2lwIaWi.

136 ראו, באופן כללי, Gary T. Marx & Valerie Steeves, *From the Beginning: Children as Subjects and Agents of Surveillance*, 7 SURVEILL. & Soc. 192 (2010).

137 שם, בעמ' 204.

138 שם, בעמ' 201.

139 Fisk, לעיל ה"ש 97, בעמ' 579.

140 ראו, למשל, אפליקציות בליינדספוט, סנאפצ'אט, סיקרט ו-seeme. אריק שינר "בליינדספוט לא היחידה: אפליקציות הודעות השומרות על אנונימיות" TGSPOT 8.1.2016 bit.ly/2Cigznh.

על פי הנורמות החברתיות בישראל, נראה שאין פסול עקרוני בהעלאת תמונות של קטינים לרשת על ידי הוריהם¹⁴¹ או במעקב של הורים אחר ילדיהם.¹⁴² בהתחשב בהיעדר התנגדות ציבורית לשימוש במצלמות מעקב אחר קטינים במרחבים הבית-ספרי והציבורי, נראה שהחברה הישראלית אינה מתנגדת גם למעקב מסוג זה.¹⁴³ השימוש הרב ביישומני היידוע של בתי ספר מעיד גם על נורמה חברתית בעניין זה.¹⁴⁴ על כך נוסף את ההתנגדות הציבורית הרחבה ליישומנים לשליחת מסרים אנונימית שבשימוש מתבגרים.¹⁴⁵ השיח הציבורי מתמקד בעיקרו בסכנות שבאפליקציות אלו ומתעלם מהצורך של מתבגרים במרחב פרטי ברשת.¹⁴⁶ בהתאם למודל הלסיגיאיני, אפשר להעריך שהטכנולוגיה והשוק תורמים

141 פיטרקובסקי, לעיל ה"ש 90.

142 ראו דברי שר החינוך, נפתלי בנט: "אני גם פונה להורי ישראל: יש איזו תחושה שהאייפון זה המרחב הפרטי של הילד, שאנחנו לא מתערבים. לא. אני לא מקבל את זה [...] זכותנו וחובתנו לדעת מה קורה שם". תמר טרבלסי חדר "לפצה את הקור" ידיעות אחרונות bit. 8.3.17. 8.3.17.2Q4kGGb. לי. מיכל דליות, היועצת המשפחתית המפורסמת, אמרה דברים דומים: "אין להם שום בעיה שההורים מידי פעם מסתכלים. זה לא נקרא לחטט. זה לא לפשפש ולא לעקוב: זה נקרא להשגיח ולפקח. וילדים ונוער צריכים פיקוח [...] אל תדברו איתי על הפרטיות של הילדים [...]". מיכל דליות וסמדר שיר "לחטט או לא לחטט" ידיעות אחרונות bit. 8.3.2017. 8.3.2017.2MLIEsV. לי. עמוס רולידר, הנחשב מומחה להתנהגות קטינים, הביע תמיכה נלהבת בשימוש באפליקציות מעקב אחר קטינים ברשת. קרן מרציאנו "כך יוכלו ההורים לעקוב אחר הילדים" חרשות 2 bit.ly/2NmpN3 28.6.2017.

143 על התמיכה בשימוש במצלמות למעקב אחר קטינים אפשר ללמוד גם מהצעת חוק התקנת מצלמות לשם הגנה על פעוטות במעונות יום לפעוטות, התשע"ט-2018, פ/4025/20, שהתקבלה במליאת הכנסת בקריאה שלישית ונרשמה ברשומות ביום 19.11.2018. על פי ההצעה, גורם המפעיל מעון יום לפעוטות יחויב בהתקנת מצלמות שיתעדו את הנעשה במעון בכל השעות שבהן פעוטות שוהים במעון, בהקלטת וידיאו ללא קול, למעט במעונות המופעלים בבתי ספר פרטיים ובכאלו ששבעים אחוז מהורי הפעוטות ששוהים בהם התנגדו בכתב להפעלת המצלמות.

144 מחקרים מצאו ששימוש בתוכנות ובאפליקציות יידוע ממלא מקום מרכזי בתקשורת בין מורים, תלמידים והורים בישראל. ראו גילה קורץ "שימושים בערוצי תקשורת חדשים: איסוף נתונים מבעלי עניין – מורים והורים: סקירה מדעית שהוגשה לוועדה "בין בית ספר למשפחה", 6-7 (2014) goo.gl/fRD2sF.

145 ראו, למשל, את הקמפיין הציבורי נגד אפליקציית בליינדספוט. נועה פרייס "גיא לרר נגד דור רפאלי: תסגור את האפליקציה בליינדספוט לפני שילד יתאבד" TheMarker 16.1.2016 bit.ly/2wIgf1.

146 בדיון שנערך בוועדת המדע והטכנולוגיה של הכנסת בתאריך 18.1.2016 בעניין אפליקציית בליינדספוט הביעו חברי הכנסת התנגדות גורפת לאפליקציה. בחדשות הוועדה פורסם שח"כ רוזין טענה ש"האנונימיות באפליקציה מהווה ככלי נשק להשמצות, הטרדות והטרדות מיניות. האנונימיות מעוררת אלימות ברשת". יו"ר הוועדה, חה"כ מקלב, ציין ש"אנחנו לא רואים שום דבר חיובי באפליקציה הזו", וחה"כ שאשא-ביטון ציינה ש"כל ניסיון להציג את האפליקציה כתורמת מבחינה חברתית, היא פשוט שערוייה". ראו פרוטוקול ישיבה מס' 41 של ועדת המדע והטכנולוגיה, הכנסת ה'20 (18.1.2016) https://goo.gl/6RhaZ. הכותב אינו תומך בשימוש באפליקציות למטרות פסולות והדברים מובאים לבחינת הנורמות החברתיות בנושא.

לעיצוב של הנורמות בהקשרים האמורים. אפשר גם להעריך שהשימוש הנרחב באמצעי מעקב (כגון מצלמות במרחב הציבורי) תורם לנרמול היחס בחברה למעקב בכלל ולמעקב אחר קטינים בפרט.¹⁴⁷ עד כאן ניתוח תפקיד הטכנולוגיה, השוק והנורמות החברתיות. כעת אבחנו את תפקיד המשפט.

2. הדין הישראלי והשפעתו על צמצום המרחב הפרטי של קטינים

דיני הפרטיות הישראליים מבוססים בחלקם על תפיסת "פרטיות במקומות", שלפיה מידת ההגנה על פרטיותו של אדם משתנה ביחס למרחב שבו הוא נמצא.¹⁴⁸ כך, על פי חוק הגנת הפרטיות, אין לצלם אדם כשהוא ברשות היחיד אלא בהסכמתו.¹⁴⁹ אשר לרשות הרבים, החוק אוסר על פרסום צילום אדם בנסיבות שבהן הצילום משפיל או מבזה.¹⁵⁰ עם זאת, בנוגע למעקב – החוק קובע, ללא הבחנה מרחבית, שאין להאזין לאדם או לעקוב אחריו באופן שעלול להטרירו, אלא בהסכמתו או מכוח חוק.¹⁵¹

אתחיל במרחב הביתי-משפחתי. התפיסה המשפטית המקובלת היא שהורים מוסמכים לקבל החלטות עבור ילדיהם, לרבות כאלו המתירות פגיעה בזכויותיהם.¹⁵² על פי תפיסה זו של אוטונומיה הורית, המשפט אינו מתערב בהחלטות הורים בנוגע לילדיהם הקטינים, בעיקר ברשות הפרט, אלא במקרים קיצוניים.¹⁵³ בנוגע לפרטיות קטינים, הדין הישראלי מגביל הורים רק במקרי קצה דוגמת איסור פרסום תמונות עירום של קטינים מעל גיל חמש.¹⁵⁴ אפשר לומר שהמשפט הישראלי כמעט שאינו מגביל הורים מקבלת החלטות

147 ראו, באופן כללי, Michael Birnhack, Lotem Perry-Hazan & Shiran German, *CCTV Surveillance in Israeli Primary Schools: Normalization, Resistance, and Children's Privacy Consciousness*, 44 OXFORD REV. EDUC. 204 (2018). המאמר מתייחס לנרמול של מצלמות מעקב במוסדות חינוך אך הדברים רלוונטיים לכל תצורה של מעקב גלוי אחר קטינים.

148 להרחבה וביקורת על תפיסה זו ראו בירנהק, לעיל ה"ש 11, בעמ' 69-74.

149 ס' (3) לחוק הגנת הפרטיות, התשמ"א-1981, ס"ח 128. השוו לס' (ב) לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, הקובע כי "אין נכנסים לרשות היחיד שלא בהסכמתו". עמדת הפסיקה היא שרשות היחיד אינה כוללת רק את ביתו של אדם. כך, למשל, בית משפט מצא שבנסיבות מסוימות גם תא של אסיר בכלא עשוי להיחשב "רשות היחיד". ראו בש"א (י-ם) 7499/04 עמיר נ' ערוץ 10, 7 (פורסם בנבו, 26.10.2004).

150 ס' (4) לחוק הגנת הפרטיות.

151 ס' (1) ו-2 לחוק הגנת הפרטיות. ס' 18 לחוק קובע רשימת נסיבות שבהן תחול הגנה על הפוגע בפרטיותו של אדם. ס' (2) לחוק, המאפשר פגיעה בפרטיות בשל חובה חוקית או מוסרית, עשוי להוות הגנה משפטית שמאפשרת מעקב הורים אחר ילדיהם.

152 ראו בג"ץ 3752/10 רובינשטיין נ' הכנסת, פס' 58-59 לפסק דינה של השופטת ארבל (פורסם בנבו, 17.9.2014).

153 עמדת הפסיקה היא שהעילה להתערבות באוטונומיה ההורית צריכה להיות "מיוחדת ויוצאת דופן". שם, בעמ' 50. ראו גם רע"א 5587/97 היועמ"ש נ' פלוני פ"ד נא(4) 830, 862 (1997).

154 ראו ס' 24 לחוק הנוער (טיפול והשגחה), התש"ך-1960, ס"ח 52. להרחבה ראו סאני קלב "אני מחליט עליי" – פרטיות ילדים בעידן הדיגיטלי והזכות לחזרה מהסכמה הורית" עיוני משפט מא 61 (2018). ההגבלה חלה על כלל הציבור, לרבות הורים.

העשויות לפגוע בפרטיות ילדיהם הקטינים במסגרת התנהלותם במרחב הביתי-משפחתי. כך, המשפט הישראלי אינו מגביל הורים המבקשים להציב מצלמות בביתם, להתקין יישומון מעקב בטלפון של ילדם או להעלות תמונות שלו לרשת. בנוגע למעקב של גורמים נוספים במרחב הביתי-משפחתי (דוגמת בתי ספר או גורמים מסחריים), המצב אינו שונה מהותית. הדין הישראלי אינו מטיל הגבלות מיוחדות על גורמים המבקשים לאסוף מידע על אודות קטינים בביתם, אם התקבלה לכך הסכמת ההורים.

כל האמור מעיד שהדין הישראלי אינו מגן באופן מיוחד ופרטני על פרטיות קטינים במרחב הביתי-משפחתי, ושהיקף המרחב הפרטי העומד לקטינים בביתם, ומהותו, תלויים בעיקר בהוריהם. במדינות מסוימות המצב שונה. כך, הרשויות בצרפת הזהירו הורים המפרסמים תמונות של ילדיהם ברשתות חברתיות שהם עלולים להיתבע בגין פגיעה בפרטיות ילדיהם ובכתיחונם.¹⁵⁵ בגרמניה אסרו הרשויות על מכירה ושימוש בכובות "חכמות" מטעמים של הגנה על פרטיות קטינים, והמליצו להורים שרכשו את הכובות להשמיד אותן.¹⁵⁶ מאתם טעמים הוציא ה-FBI אזהרה לצרכנים בנושא.¹⁵⁷

המצב במרחב הביתי-ספרי שונה במקצת. מבחינת הגנת מידע, חוק זכויות התלמיד, התשס"א-2000 קובע שמי שהגיע אליו מידע על תלמיד עקב מילוי תפקידו על פי החוק, אינו רשאי לגלותו אלא לביצוע תפקידו.¹⁵⁸ כמו כן, הנחיות משרד החינוך קובעות כללים בנוגע לשמירה של מידע על אודות תלמידים במאגרי מידע.¹⁵⁹ הכללים מבקשים למנוע פרסום של המידע שלא לצורך ולגורמים שאינם מוסמכים.¹⁶⁰ עם זאת, נראה שהסנקציות בגין הפרת הוראות אלו אינן די משמעותיות וספק עד כמה הן מרתיעות.¹⁶¹ בנוגע לפרסום

David Chazan, *French Parents 'Could Be Jailed' For Posting Children's Photos Online*, 155
THE TELEGRAPH (May 1, 2016, 04:08 PM), <https://bit.ly/24ABk2g>

Philip Oltermann, *German Parents Told to Destroy Doll that Can Spy on Children*, 156
THE GUARDIAN (Feb. 17, 2017, 04:53 PM), <https://bit.ly/2kGrgSs>

FBI, Consumer Notice: Internet-Connected Toys Could Present Privacy and Contact 157
Concerns for Children (17.7.2017), <https://goo.gl/3Hc9bY>

ס' 14 לחוק זכויות התלמיד, התשס"א-2000, ס"ח 42. להרחבה ראו יוסי גרין דיני חינוך 158
237-223 (2010).

חוזר מנכ"ל משרד החינוך תש"ע/3(א) "מאגרי מידע בבתי ספר – רישום, דיווח ואבטחת 159
מידע" bit.ly/2NffT6t (1.11.2009).

בית משפט השלום בת"א קבע כי מורה שחשפה מידע על אודות תלמידה לנציגי הורים בתגובה 160
לתלונה, פעלה בניגוד להוראות ס' 14 לחוק זכויות התלמיד. ת"א (שלום ת"א) 62077-07
ישעיהו נ' עמר (פורסם בנבו, 13.9.2010).

על פי חוק הגנת הפרטיות, פגיעה בפרטיות מהווה עברה פלילית ועוולה אזרחית. במקרים 161
מתאימים עומדת למדינה אפשרות לנקוט הליכי אכיפה מנהליים כחלופה להגשת כתב אישום פלילי. כך, לדוגמה, בשנת 2010 קנסה הרשות למשפט, טכנולוגיה ומידע (כיום: הרשות להגנת הפרטיות) את עיריית רמת-גן על שהעבירה מידע על אודות תלמידי התיכונים בעיר לקבוצת "קידום", בניגוד למטרה של מאגר המידע ובניגוד למטרה שלשמה נמסר המידע. גובה הקנס שהוטל על העירייה עמד על 5,000 ש"ח. מכון קידום נדרש לשלם אלף ש"ח בלבד. עידן יוסף "דוא"ל אסור נשלח לתיכונים ברמת-גן" *News1* <https://bit.ly/2AoyYfa> (7.2010). גובה הקנסות המנהליים עודכן בשנת 2010, כך ששימוש של תאגיד במידע שבמאגר מידע שלא

תמונות ומידע על אודות תלמידים ברשת, הנחיות משרד החינוך אוסרות פרסום של מידע "דגיש" על אודות תלמידים אך מתירות פרסום מידע שאינו כזה, באישור הורים.¹⁶² אשר למצלמות מעקב במרחב הבית-ספרי, הוראות הדין מכירות בצורך של תלמידים לפרטיות במרחבים פיזיים מסוימים, דוגמת חדרי שירותים.¹⁶³ הכרה זו מתבטאת בחוזר של מנכ"ל משרד החינוך, לפיו השימוש במצלמות מוגבל למרחבים ה"ציבוריים" בבתי ספר (חצר, מסדרונות).¹⁶⁴ החוזר אינו מגדיר במפורש מתי בית ספר רשאי להשתמש במצלמות אלא קובע שהשימוש הרציף בהן הוא בגדר "אמצעי אחרון" שצריך להיות "במידה שאינה עולה על הנדרש". כלומר, החוזר מתיר לבתי ספר שיקול דעת רחב בנוגע להפעלת המצלמות באזורים ה"ציבוריים" שבהם.¹⁶⁵

נוסף על כך, יש ספק אם הנחיות החוזר בכלל מיושמות ועד כמה. בחודש מרץ 2016 הגישה הקליניקה לזכויות בחינוך של המרכז האקדמי למשפט ולעסקים בקשת חופש מידע בנוגע ליישום הוראות החוזר.¹⁶⁶ משרד החינוך התבקש לפרט, בין היתר, כמה מצלמות פועלות בבתי ספר, כמה הוסרו לאחר פרסום החוזר וכמה נמצאו ככאלו שהותקנו באזורים אסורים. בתשובת המשרד נכתב שאין בידי מידע בעניין, שהוא יפעל לאיסוף המידע ושהוא ינקוט פעולות להטמעת חוזר המנכ"ל בשנה"ל תשע"ז. מתוך התשובה עולה אפוא שהמשרד לא פעל לאכיפת החוזר טרם קבלת הפנייה בעניין.¹⁶⁷ המשרד לא מפרסם נתונים בנושא ומכאן שקשה להעריך אם וכיצד הוא פועל לאכיפה בפועל של הוראות החוזר. אשר לשימוש באפליקציות יידוע של הורים, נראה שבתי ספר פועלים בנושא ללא הנחיות בנוגע לתוכן המידע המועבר במסגרת האפליקציות ובנוגע לזכותו של תלמיד (או הורים)

למטרה שלשמה נמסר עלול להביא כיום לקנס של 25 אלף ש"ח. לפירוט גובה הקנסות בגין הפרה של חוק הגנת הפרטיות ראו תקנות העבירות המינהליות (קנס מינהלי-הגנת הפרטיות), התשס"ד-2004, ק"ת 6299 (להלן: "תקנות העבירות המנהליות"), וכן הרשות להגנת הפרטיות "סנקציות וקנסות בהליכי אכיפה פליליים ומנהליים" (18.1.2018) <https://goo.gl/xpckq8>. תקנות אלו אינן מתייחסות ספציפית למידע על אודות קטינים, ובכל מקרה ספק עד כמה גובה הקנסות ומנגנוני הפיקוח והאכיפה הקיימים כיום מרתיעים תאגידים גדולים המבקשים לעשות שימוש פסול במידע למטרות רווח. דברים אלו מתחברים לביקורת עקרונית יותר בדבר הענישה הלא מספקת בתחום הגנת הפרטיות במשפט הישראלי. להרחבה בעניין זה ראו יהונתן קלינגר "הפשע משתלם (כשוה נוגע לפרטיות)" (4.2.2013) <https://goo.gl/a9N7as>.

162 חוזר מנכ"ל משרד החינוך תשס"ג/7(א) "שמירה על הפרטיות באתרי האינטרנט הבית-ספריים" bit.ly/2wN8CRU (2.3.2003).

163 בירנהק מסביר שגם במרחב הציבורי יש מצבים ומקומות שבהם יש לאדם ציפייה לפרטיות. בירנהק, לעיל ה"ש 11, בעמ' 71-72.

164 חוזר מנכ"ל משרד החינוך תשע"ה/9(א) "מצלמות במוסדות חינוך – הסדרת הכנסתן ואופן התקנתן" bit.ly/2wJgSIO (3.5.2015).

165 ההנחיה עשויה להיות מורכבת ליישום. מצלמת מעקב באולם התעמלות בבית ספר בארצות-הברית כללה בשדה הראייה שלה, בטעות, גם את אזור תאי ההלבשה ותיעדה תלמידים בעת החלפת בגדים. ראו *Brannum v. Overton County Sch. Bd.*, 516 F.3d 489, 497 (6th Cir. 2008).

166 הכותב עמד בזמנו בראש הקליניקה לזכויות בחינוך והיה מעורב בהליך.

167 המסמכים נמצאים בידי הכותב.

לבקש שלא להשתמש בה. הדין הישראלי גם אינו מתייחס למעקב של בתי ספר באמצעות מערכות ביומטריות או טכנולוגיות מעקב אחרות, ככל שמעקב כזה מתקיים בישראל. מהאמור עולה שהמשפט ממלא תפקיד מרכזי בצמצום המרחב הפרטי של תלמידים במרחב הבית-ספרי, בשלושה מישורים: ראשית, במישרין – באמצעות הסמכה של גורמים לשיקול דעת רחב בעניין; שנית, עקב היעדרן של הנחיות ברורות; שלישית, עקב אי-יישום של הוראות הדין הרלוונטיות בפועל והיעדר סנקציות הולמות.

נעבור למרחב הציבורי. הדין הישראלי נעדר התייחסות עקרונית לסוגיית פרטיותם של קטינים במרחב זה. התייחסות חריגה בנושא אפשר למצוא בהחלטת בית משפט השלום בתל-אביב בתביעה לפיצוי בגין צילום ילדו של ידוען ברחוב על ידי צלם עיתונות. נקבע ככלל שקטין ראוי להגנה מיוחדת וגבוהה על פרטיותו. עם זאת, בית המשפט קבע שהצילום נעשה ברשות הרבים ובלי להטריד את הקטין ולפיכך דחה את התביעה.¹⁶⁸ אשר למצלמות מעקב במרחב הציבורי, סמכות הרשויות המקומיות להצבת המצלמות מעוגנת באופן כללי בהוראות הדין.¹⁶⁹ בתי קפה ומסעדות המוכרים אלוהול מחויבים בהתקנת מצלמות לשם קבלת רישיון עסק.¹⁷⁰ הוראות אלו אינן מתייחסות לפרטיותם של קטינים. מקור משפטי אחד שעוסק בסוגיית הפרטיות של קטינים במרחב הציבורי הוא הנחיית רשם מאגרי המידע בנושא מצלמות מעקב.¹⁷¹ ההנחיה קובעת שיש לנקוט זהירות יתרה בקבלת החלטה על הצבת מצלמות במקומות המיועדים לכינוס של קטינים, להקפיד על מיקומן ועל השימוש במידע הנאסף באמצעותן. ההנחיה חלה על גורמים ציבוריים ועל גורמים פרטיים המציבים מצלמות בשטחים ציבוריים. בדומה למצלמות במרחב הבית-ספרי, גם הנחיה זו משאירה שיקול דעת נרחב בנוגע לשאלת אופן ומידת השימוש במצלמות.¹⁷² הנחיה אחרת של רשם מאגרי המידע מצמצמת את איסוף המידע על אודות קטינים במסגרת השימוש בכרטיס רב-קו. ההנחיה מגבילה את סוג המידע שמותר לאסוף מקטינים ואת מטרת השימוש בו, והיא מסדירה את אופן קבלת ההסכמה לאיסופו. ההנחיה קובעת שמידע על אודות קטינים ייאסף ויישמר רק לצורכי בקרה ושחזור. בנוגע למתבגרים מעל גיל 14 נקבע שחובה לקבל גם את הסכמתם לאיסוף המידע.¹⁷³ הצעת חוק ממשלתית בנושא נמצאת כיום בהליכי חקיקה.¹⁷⁴

168 ת"א (שלום ת"א) 59627/06 ריבה נ' בוצ'צ'ו (פורסם בנבו, 19.11.2008).

169 ס' 249(33) לפקודת העיריות [נוסח חדש].

170 ראו מפרט מאושר 4.2 א "בית אוכל – בית קפה, מסעדה לרבות הגשת משקאות משכרים לצריכה במקום" (20.10.2015) business.gov.il/small-lobby/Pages/restaurant.aspx.

171 הנחיית רשם מאגרי המידע 4/2012 "שימוש במצלמות אבטחה ומעקב וכמאגרי התמונות הנקלטות מהן" (21.10.2012) bit.ly/2oK63vA.

172 נראה שאין נתונים בדבר השימוש במצלמות במרחב ציבורי שבשימוש ילדים, ושיש מקום למחקר בנושא.

173 ראו הנחיית רשם מאגרי המידע 1/2012 "תחולת הוראות חוק הגנת הפרטיות על מאגרי מידע של מפעילי כרטיס חכם בתחבורה ציבורית" (27.2.2012) bit.ly/2oK63vA. לפי ההנחיה, המידע שמותר לאסוף על קטינים הוא שמם, מספר תעודת הזהות של האפטרופוס נותן ההסכמה, תאריך סיום הזכאות לקטין ומידע הנדרש ליצירת קשר ולשחזור הכרטיס.

174 הצעת חוק להסדרת השימוש בכרטיס חכם בתחבורה ציבורית, התשע"ו-2016, ה"ח הממשלה

הוראות הדין אינן מתייחסות לשימוש הורים באמצעים טכנולוגיים למעקב אחר מיקום ילדיהם הקטינים ואחר התנהלותם במרחב הציבורי. בדומה ליחסו של המשפט למעקב הורים במרחב הביתי-משפחתי, גם בהיבט זה המשפט אינו מגביל הורים מלפעול כאמור.¹⁷⁵ על פני הדברים, המצב המשפטי בנוגע למרחב הווירטואלי דומה לזה שחל במרחב הביתי-משפחתי. הוראות הדין אינן כוללות הגבלות מיוחדות על מעקב של גורמים מסחריים אחר קטינים. זאת, בניגוד למגמה בשיטות משפט אחרות להעניק הגנת-יתר לפרטיות קטינים ברשת.¹⁷⁶ המשפט גם נמנע מלהטיל על הורים הגבלות בנוגע למעקב אחר ילדיהם ברשת. חריג לכך אפשר למצוא בפסיקת בית משפט לתביעות קטנות בתל-אביב: במסגרת תביעה שהוגשה בשם קטינה בגין דברים שנכתבו עליה ברשת על ידי קטינה אחרת נטען, בין היתר, שהורי הקטינה הפוגעת היו צריכים לפקח על התנהלותה ברשת. בית המשפט קבע שלא סביר לדרוש מהורה לעקוב ברציפות אחר התנהלות ילדו ברשת ושגם לקטינים יש זכות לפרטיות בעניינים שכאלה.¹⁷⁷ ההחלטה מכירה בצורך של קטינים במרחב וירטואלי-פרטי, אך מדובר בהחלטה נקודתית של ערכאה נמוכה ולא בתפיסה משפטית כוללת.

*

על פי הפילוסוף והסוציולוג אנרי לפבר (Lefebvre), המרחב הוא תוצר של יחסי הכוח הקיימים בחברה.¹⁷⁸ אפשר לטעון שתופעת הצמצום של המרחב הפרטי של קטינים מייצגת ומבטאת אינטרסים של גורמים שונים המפיקים רווחים, כלכליים ואחרים, מצמצום זה. ראינו שלהורים, לגורמים מסחריים ולרשויות המדינה יש אינטרסים לצמצום המרחב הפרטי של קטינים, הנובעים ממניעים ומצרכים שונים. עוד ראינו שהטכנולוגיה, השוק והנורמות החברתיות תורמים רבות להיווצרות התופעה ולהתעצמותה. ניתוח של תפקיד המשפט מעלה שהמשפט נוקט גישה לא קוהרנטית כלפי ההגנה על המרחב הפרטי של קטינים. בנוגע למערכת היחסים של קטינים עם הוריהם – המשפט מעניק שיקול דעת נרחב להורים, ללא תלות באופי או בזהות של המרחב הרלוונטי. סמכותם של הורים לעקוב אחר ילדיהם או לחשוף מידע על אודותיהם עומדת להם כמעט ללא הגבלה. בנוגע למרחב הביתי-ספרי והציבורי, אפשר לזהות ניסיון של המשפט לאפשר מרחב פרטי

1054. ככלל, ההצעה מעגנת את הכללים שבהנחיה של רשם מאגרי המידע בנוגע להגנה על פרטיות קטינים.

175 המצב שונה בדין הגרמני. בשנת 2017 אסרו הרשויות בגרמניה על מכירת "שעונים חכמים" לשימוש ילדים מהטעם שהמעקב שנעשה במסגרתם מנוגד לדין הגרמני. הרשויות המליצו להורים שרכשו את השעונים שלא להשתמש בהם. ראו *Children's 'smart' Germany Bans Watches Over Surveillance Concerns*, THE GUARDIAN (Nov. 18, 2017), <https://bit.ly/2zTz4cR>.

176 ראו סאני קלב "פרטיות ילדים בעידן האינטרנט – מדיניות הסדרה מוצעת" איגוד האינטרנט הישראלי 28-41 (2016) <https://goo.gl/NdXtSY>.

177 ראו ת"ק (שלום ת"א) 53379-11-15 פלונית נ' אלמונית, פס' 15 לפסק דינו של השופט ספיר (פורסם בנבו, 8.9.2016).

178 HENRI LEFEBVRE, THE PRODUCTION OF SPACE (1991).

מסוים לקטינים. בנוגע למרחב הווירטואלי, חרף מרכזיותו בחיי קטינים, המשפט אינו מגן על המרחב הפרטי של קטינים אלא משאיר את הטיפול בסוגיה להורים. מתוך הדברים עולה שהמשפט נעדר עמדה עקרונית וכוללת המכירה בחשיבות ההגנה על מרחב פרטי לקטינים במרחבי הילדות שלהם.¹⁷⁹ המשפט אינו מתייחס לתופעת הצמצום של המרחב הפרטי של קטינים ולגורמים לה, אלא מתוך ההקשר הספציפי של כל מרחב ואופי מערכת היחסים של הקטינים עם הגורמים השונים בו. המשפט נוקט עמדה ניטרלית לכאורה ה"רואה" כל מרחב וכל מערכת יחסים המתקיימת בו כיחידה נפרדת, תוך שהוא מתעלם מצמצום המרחב הפרטי של קטינים במרחבים השונים, מהחפיפה בין המרחבים ומההיבטים הטכנולוגיים והתרבותיים המביאים לצמצום האמור. גם כשהמשפט מבקש להגן על המרחב הפרטי של קטינים במרחב הבית-ספרי והציבורי – הוא עושה זאת באופן מינורי ולא מספק.

המסקנה היא שלמשפט הישראלי ולאופן יישומו יש תפקיד מרכזי בצמצום המרחב הפרטי של קטינים. המשפט אינו עושה כן באופן מוצהר, אך ההגנה המעטה שהוא מעניק לפרטיותם של קטינים במרחבים השונים, בשקלול האינטרסים של הגורמים השונים, הופכים אותו לגורם התורם לצמצום המרחב הפרטי של קטינים. בהקשר זה, ניטרליות המשפט כלל אינה ניטרלית.¹⁸⁰

ה. הצעות וכיווני פעולה

1. קצרה היריעה מלדון בשאלה "כיצד לאפשר לקטינים מרחב פרטי מספק?". בעיקרון, אני סבור שיש לאפשר לקטינים שליטה במידע הנוגע אליהם, בתלות בגילם ויכולותיהם. אשר לילדים צעירים, הדגש צריך להיות בהגנה על המרחב הפרטי שלהם; למתבגרים יש להעניק שליטה על גבולות המרחב הפרטי שלהם (לרבות במערכת היחסים שלהם עם הוריהם), למעט במקרים המחייבים התערבות. להלן כמה כיווני פעולה אפשריים.
2. במרחב הביתי-משפחתי יש ליידע הורים בדבר חשיבותו של מרחב פרטי עבור קטינים. ראוי להנחות הורים שלא לעקוב אחר ילדיהם אלא במקרים המחייבים זאת – קרי: כשיש חשש אמתי לפגיעה קשה העלולה להיגרם לקטין או לאחרים, אם לא יבוצע מעקב כזה. כמו כן, ראוי להנחות הורים שלא לחשוף מידע על אודות ילדיהם ברשת אלא תוך שיתוף הקטינים והסכמתם לכך. רצוי כי הנחיות אלו יפורסמו על ידי רשויות המדינה הרלוונטיות כגון הרשות להגנת הפרטיות במשרד המשפטים ומשרד החינוך, כמו גם על ידי גופים האמונים על הגנה על קטינים דוגמת המועצה לשלום הילד. נוסף על כך, על המשפט לקבוע כללים מחמירים להגבלת המעקב אחר קטינים במרחב

179 בשנת 2017 הונחה על שולחן הכנסת הצעת חוק פרטיות שביקשה להעניק התייחסות מיוחדת לפרטיות קטינים. ראו הצעת חוק הגנת הפרטיות (תיקון – הגנה על פרטיות של קטינים), התשע"ז-2017, פ/3942/20. למיטב ידיעת הכותב ההצעה לא קודמה.

180 דזמונד טוטו, חתן פרס נובל לשלום, טען שניטרליות ביחס למצב לא צודק אינה ניטרלית, "If an elephant has its foot on the tail of a mouse and you say that you are neutral, the mouse will not appreciate your neutrality". Gary Younge *The Secrets of a Peacemaker*, *The Guardian* (May 23, 2009), <https://bit.ly/2M645yU>

- הבית־משפחתי מטעם גורמים מסחריים ומדינתיים. רצוי כי כללים אלו יעוגנו בחקיקה ראשית או, למצער, בחקיקה משנית.
3. במרחב הבית־ספרי יש לקבוע כללים לשימוש של בתי ספר במערכות היידוע, לרבות בנוגע לסוג המידע המפורסם ולזהות הגורמים שיכולים להיחשף אליו. יש לאפשר להורים ולתלמידים לדרוש שמידע על אודות תלמיד לא יועלה למערכות אלו, וכן לאפשר מחיקת מידע במקרים שבהם אין הצדקה להמשך אגירתו במאגרי מידע. הסדרים אלו יכולים להיקבע במסגרת חוזרי מנכ"ל של משרד החינוך. כמו כן, על הגופים המפקחים על פעילות מוסדות החינוך (כגון ועדת החינוך של הכנסת) לוודא שהנחיות חוזר המנכ"ל בנוגע למצלמות מעקב בבתי ספר מיושמות, ולמנוע כניסה של אמצעים טכנולוגיים חדשים למעקב אחר תלמידים (כגון מערכות ביומטריות) – אלא לאחר דיון בדבר נחיצותם ולאחר הסדרתם מבחינה חוקית.
4. במרחב הציבורי, רצוי לחדד את העקרונות הקבועים כיום בהנחיות של רשם מאגרי המידע ולאסור הצבת מצלמות מעקב באזורים המיועדים לקטינים, אלא באזורים "בעייתיים" המחייבים זאת. נוסף על כך, במסגרת ההנחיות לציבור ההורים, מומלץ להנחות הורים להימנע משימוש באמצעים טכנולוגיים למעקב אחר קטינים במרחב הציבורי אלא במקרים המחייבים זאת.
5. במרחב הווירטואלי, על המשפט לאמץ את העקרונות הקבועים ברפורמת מדיניות ההגנה על מידע באיחוד האירופי, המגבילים את השימוש של גורמים מסחריים במידע הנאסף על אודות קטינים, במיוחד בגילים צעירים.¹⁸¹ על הדין הישראלי לאמץ, בחקיקה ראשית, גישה המחזקת את שליטתם של קטינים על מידע הנוגע אליהם – לדוגמה, תוך אימוץ הכלל המאפשר לקטינים לדרוש מחיקה והפסקת שימוש במידע על אודותיהם שנאסף כתוצאה מהסכמה שניתנה (על ידם או על ידי אחרים) שעה שהיו קטינים. כמו כן יש לשקול החמרה של הסנקציות הקבועות בחוק הגנת הפרטיות ובתקנות העברות המנהליות במקרים של פגיעה בפרטיות קטינים בניגוד לחוק.

1. סיכום

מאמר זה ניתח את תופעת הצמצום של המרחב הפרטי של קטינים, תוך המשגת חשיבותו של המרחב מבחינה פסיכולוגית־התפתחותית. המאמר הראה שצמצום המרחב הפרטי של קטינים נובע, בין היתר, מעמדת המשפט ומאופן יישומו בפועל. המאמר הציע בקצרה כמה כיווני פעולה להתמודדות עם המצב. כך, לדוגמה, הוצע להנחות הורים שלא לעקוב אחר ילדיהם אלא במקרים קיצוניים המצדיקים זאת ולא לפרסם תמונות ומידע על אודותיהם ברשת ללא הסכמתם. כמו כן הוצע כי ייקבעו כללים מחמירים להגבלת המעקב אחר קטינים במרחב הבית־משפחתי מטעם גורמים מסחריים ומדינתיים, ושיוגבל השימוש של גורמים מסחריים במידע הנאסף על אודות קטינים ברשת. עוד הוצע להעניק לקטינים את האפשרות

Regulation 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 181 on the Protection of Natural Persons with Regard to the Processing of Personal Data and on the Free Advancement of Such Data, and Repealing Directive 95/46/EC, 2016 .O.J. (L 119) 1, <https://goo.gl/ESdGNq>

לדרוש מחיקה והפסקת שימוש במידע על אודותיהם שנאסף כתוצאה מהסכמה שניתנה (על ידם או על ידי אחרים) שעה שהיו קטינים, ולשקול החמרה של הסנקציות הקבועות בדין במקרים של פגיעה פסולה בפרטיותם של קטינים.

בספר הילדים "ציפור הנפש" נכתב שהמגירה לסודות הכי כמוסים "זוהי מגרה שאותה כמעט לא פותחים".¹⁸² העידן הדיגיטלי מאפשר לגורמים שונים לפתוח לרווחה את מגרת הסודות של קטינים, במקרים רבים ללא הצדקה. על החברה, לרבות המשפט, להגן על המרחב הפרטי של קטינים ולאפשר להם לשלוט על מגירות נפשם. עבורם. עבורנו.

182 מיכל סנונית **ציפור הנפש** (1984).

